VIKTOR DYK

REVOLUČNÍ TRILOGIE

II. VYDÁNÍ

E. K. ROSENDORF, PRAHA

REVOLUČNÍ TRILOGIE

HRY ČESKÉHO JEVIŠTĚ 2.

VIKTOR DYK

REVOLUČNÍ TRILOGIE

1907-1909

RANNÍ ROPUCHA

FIGARO

PŘEMOŽENÍ

Nákladem
Moderního knihkupectví a nakladatelství
E. K. ROSENDORF
Praha II., Žitná 9.
1921

SLOVO ÚVODNÍ

Revoluční trilogie vznikala po „Poslu". Nevznikala v svých počátcích plánovitě. „Ranní Ropucha" byla napsána v létě před premiérou „Posla" v den pohody, tudíž lehce a hravě. Zabýval jsem se tehdy mnoho Velikou revolucí a problémem revoluce vůbec. Když byla „Ranní ropucha" tu, počal se teprve rýsovat určitější plán; po předehře revoluce revoluce sama, po bonmotech a uhlazených sarkasmech krvavá, drsná tragika. „Figaro", toť měla být revoluce sama, revoluce, která vždycky dospěje jinam, než kam chtěli ji dovést její původcové. Byl to týž způsob, jako v „Poslu": snaha předvésti místo velikých historických dějů krajně zjednodušený vnitřní přerod revoluční, či snad ještě lépe formulováno: veliké světové drama představiti intimním dramatem několika význačných osob. Vznikla-li „Ranní ropucha" lehce, vznikal „Figaro" pracně a těžce. Byl jsem si vědom, že znamená — právě jako „Posel" — pokus o zrevolucionování tehdejšího historického dramatu českého a českého dramatu vůbec.

„Figaro" vynutil sobě pokračování. „Poražení" jsou nutným závěrem. „Figaro", toť pohroma, která osudově přichází, aniž možno postavit jí hráz a určiti její meze. „Poražení", toť povznesení se nad tuto osudovost a zároveň vyvrcholení revoluce,

jež ubila ducha, aby stvořila cit. Po revoluci materielní revoluce ideová.

V původním plánu, jak se jevil po „Ranní ropuše", nebylo *trilogie*, ale *tetralogie* revoluční. Protějškem „Poražených" měli být „Vítězové". Myšlenka „Vítězů" byla *sic vos, non vobis*: ti, kdo dělají revoluce, nedělají jich pro sebe. Není vždy skutečným vítězem, kdo se pokládá za vítěze. Direktorium domnívá se, že zvítězilo; ale na scéně se objevuje a opravdu vítězí Napoleon.

Ale „Vítězové" zůstali projektem a to po zralé úvaze. „Revoluční trilogie" zdála se mi tak, jak byla, uměleckým a ideovým celkem a „Vítězové" mi připadali jako historicky, ale nikoli umělecky nutný epilog. A ještě kladl jsem si, dumaje nad revolucí francouzskou, otázku, byl-li konec konců Napoleon jediným možným koncem revoluce. A zdálo se mi, že „Vítězi" vracel bych se k starému konvečnějšímu pojímání historické hry a že bych znehodnotil filosofické vyznění „Poražených".

Přikládám k „Figaru" verše, otištěné v „Poznámkách" a napsané před vznikem Figara v době, kdy se mi rýsoval jako nehotový plán. O divadelních osudech „Revoluční trilogie" mluviti nechci: nejsou k necti mně, ale k cti českého divadelnictví nejsou.

22. února 1921. Viktor Dyk

RANNÍ ROPUCHA

HRA O JEDNOM DĚJSTVÍ

„Pan de Lassay říkával,
že nutno každého rána spolknouti ropuchu
chceme-li žíti ve společnosti.“

Chamfort.

Provozováno
na Městském divadle Král. Vinohrad
1908.

OSOBY:

De BRETEUIL
De CHAUVELIN
Král LUDVÍK XV.
První dvořan
Druhý dvořan
Sluhové

Doba děje:

První polovice XVIII. století na malém, šlechtickém sídle ve Francii.

Salon malého šlechtice francouzského z prvé polovice osmnáctého století. Na prostředním stole v středu kupí se prázdné láhve; u stolu sedí de Breteuil a de Chauvelin. Oba padesátníci. Chauvelin je jednoruký.

Když se zvedne opona, okamžik ticho. Chauvelin, napolo odvrácen ke krbu, sedí zabořen v křeslo a hledí před sebe zamyšlen. Po malé chvíli Breteuil, jenž rozložen v křesle, s hlavou na zad nakloněnou se díval ke stropu, zahledí se na Chauvelina. Pak krátce:

De BRETEUIL

Chevalier?

De CHAUVELIN

Chevalier?

De BRETEUIL

Není dnes 13. března?

De CHAUVELIN

Opravdu.

De BRETEUIL

(vstávaje, bere číši)

Nuže?

De CHAUVELIN

Nuže?

De BRETEUIL

(zvedá číši)

Nepijete. Sláva 13. březnu!

(připíjí. Staví číši na stůl.)

De CHAUVELIN
(po malé pomlčce vrtí hlavou)

Čas abych šel.

De BRETEUIL
(jde do pozadí k prostřednímu oknu)

K smíchu. (pootevře okno) Neslyšíte bouře? Brr. (zavírá okno) Nevyhnal bych do toho nečasu ani špatného svědomí.

De CHAUVELIN

Oh!

De BRETEUIL

A což teprve vás! (vrací se ke stolu)

De CHAUVELIN
(mávne rukou)

Oh!

De BRETEUIL
(ruku na lenochu křesla)

Proč tak spěcháte?

De CHAUVELIN

Nespěchám ... nemám proč bych spěchal ...

De BRETEUIL
(bere láhev)

Tím lépe. (nalévá) Spěch je choroba. Nechápu spěchu lidí; je to jakoby poutník zrychloval krok, aby dříve došel k propasti.

De CHAUVELIN

Stále týž.

De BRETEUIL

Rád bych to řekl o vás.

De CHAUVELIN

Oh, co se toho týká . . . Jsem mrzut . . . přiznávám se, jsem poněkud mrzut. Jsem ochoten oslavovat . . . cokoli . . . Spasitele nebo ďábla . . . smrt nebo zrození krále . . . příchod či odchod jeho maitressy . . . Ale dnešní oslava . . . eh . . .

De BRETEUIL

(konejšivě)

Příteli . . .

De CHAUVELIN

Ale oslava ztracené ruky vzbuzuje vždycky melancholii . . . skutečně vzbuzuje melancholii, je-li to ruka vlastní . . .

De BRETEUIL

(žoviálně klepe mu na rameno)

Z melancholie možno také píti . . . není to opravdový důvod.

De CHAUVELIN

K 13. březnu mívám vždy mrzuté myšlenky . . . Kdybych aspoň věděl, proč jsem přišel o tu ruku. — Vrátiv se domů, počal jsem se zabývat studiem . . . Já, starý *de Chauvelin*, který si pletl Homéra s Molièrem a který miloval všechny ženy kromě Múz . . . Nedovedete si představit mého úsilí . . . Válka měla patrně nějaký důvod . . . Víte, co mne mrzí nejvíce?

Nemohu nalézti důvodu. Tážete se lidí, tážete se knih, nikdo vám toho nepoví. K čertu.

De BRETEUIL

(napolo se vztýčí opřen o stůl, jakoby chtěl mu mírně odporovati)

Hm —

De CHAUVELIN

Nedovedete si představit, jak by mne ukonejšovalo, kdybych si mohl večer před spaním říci: Ztratil jsem ruku, poněvadž král měl rýmu ... Ztratil jsem ji, poněvadž ho bolel zub ... Bolel ho zub nebo měl rýmu? U čerta, nevím. Hovořil bych o tom rád s králem. Král to snad ví. Ale ani to není zcela jisté. Zapomínáme tak rychle.

De BRETEUIL

(vstane docela, naklánějе se nad *Chauvelinem*)

Klid, příteli. (hrozí mu prstem) Přílišné studium vede do bastilly.

De CHAUVELIN

Vaše důvody téměř přesvědčují. Nicméně —

De BRETEUIL

(rychle vpadne. Žoviálně, s komickým důrazem)

Nicméně pijte — nechutná vám? (bere sklenici)

De CHAUVELIN

V některých chvílích nechutná nic. Kdybych mohl nalézti důvod!

De BRETEUIL

Nechápu, proč ho hledáte. — Ztratil jste levou ruku; (zvedá levicí sklenici, pravicí gestikuluje) nuže dobrá, pravá vám zbyla. Pravím vám, že byste mohl býti pyšný, kdybyste přišel o obě —

De CHAUVELIN

O obě? Dík.

De BRETEUIL

(s důrazem)

Ztratil jste ji pro svého krále.

De CHAUVELIN

Praví se tak —

De BRETEUIL

(stupňuje důrazy)

Ztratil jste ji pro svého krále . . . na poli cti . . . chcete něco více? (zvedá číši) Ať žije král! (Ťukne svou číší s *Chauvelinovou*)

De CHAUVELIN

(odtahuje zlehka sklenici)

Opatrně, příteli, rozbijete sklenici . . . Ať žije krá —? Chraptím dnes nějak!

De BRETEUIL

(ohnivě)

Ať žije král! (dopije na ráz číši)

De CHAUVELIN

Nechci nic říkat . . . přiznám se však, že jsem to vyslovoval s lepším přízvukem

. . . dříve . . . (vstane) Pamatuji se dobře . . . Jednoho rána byl jsem na výzvědách . . . Bylo to po veselé noci. Oslavovali jsme zrození dauphina . . . Dauphin mohl býti spokojen naší oslavou. Třeštila mi dokonale hlava. Jeli jsme březovým lesem . . . Náhle padne rána . . . Kule byla v ruce a odešla až s ní. . . . Eh . . . byla to ošklivá kocovina . . . Od těch dob nemiluji března ani bříz. (domluviv, napije se)

De BRETEUIL
(staví sklenici na stůl. Živě)

Stále to . . . . stále . . . Vzpomínat na nemilé věci se nevyplácí — A co Vaše ruka? (krátká pomlčka) Měl jsem přítele, který tvrdil, že, chceme-li žíti, musíme polykat každého rána ropuchu . . . abychom nenašli už nic odporného po celý den.

De CHAUVELIN
(pohlédne naň napiatě)

Nuže?

De BRETEUIL
(s úsměvem, žoviálně)

Spolkl jste svou ropuchu. (sedne si)

De CHAUVELIN

V tom je chyba. Polykal váš přítel skutečně své ropuchy?

De BRETEUIL

M. de Lassay byl pravý šlechtic.

De CHAUVELIN

Co se mne týká, nejsem tedy pravý šlechtic. Neměl jsem chuti je polykat. Život se mi zdál téměř snesitelným — Můj žaludek byl dost dobrý. Naopak, ta ropucha zkazila mi jej poněkud. Nedovedl jsem ji stráviti. Stále ji cítím. Brr!

De BRETEUIL
(vstávaje, chápe se číše)

Ať žije král!

De CHAUVELIN
(sedí nehnutě)

De BRETEUIL
(drže číši, dívá se s úžasem na Chauvelina)

Nuže?

De CHAUVELIN
(dívaje se před sebe. Beze zvuku, ale pevně)

Nepřipiji.

De BRETEUIL
(staví sklenici na stůl. Ale hned ji zase zvedá)

Chevalier?

De CHAUVELIN

Chevalier?

De BRETEUIL
(drže číši zvednutou)

Nepřipijete?

De CHAUVELIN

Nemám chuti.

De BRETEUIL
(staví sklenici na stůl)

Král je první šlechtic Francie.

De CHAUVELIN

Může být.

De BRETEUIL
(odstoupí od stolu)

Oh, pane!

De CHAUVELIN

Oh, pane!

De BRETEUIL
(přecházeje do pozadí — pak:)

Jste můj host —!

De CHAUVELIN

Nemusím jím být — Můj sluha! (vstává) Můj sluha —!

De BRETEUIL
(vrací se rychle)

Jste můj host . . . Zůstaňte . . . Je bouře . . . nečas . . . Ale zítra . . . nebýt vaší ruky . . .

De CHAUVELIN
(odsunuje křeslo — s důrazem)

Pravá mi zbyla —

De BRETEUIL
(stojí několik kroků od něho ve středu, dívaje se naň upiatě)

Míníte?

De CHAUVELIN

(uklání se zlehka. Popojde předem blíž do středu)

Je k Vaší disposici! —

De BRETEUIL

(rovněž se ukloní)

Zítra?

De CHAUVELIN

Zítra! (S krátkou úklonou chce postoupiti do prava proti dveřím, v tom venku hluk. Chauvelin stojí uprostřed, připraven k odchodu)

De BRETEUIL

(popojde rychle ke dveřím a pozorně naslouchá. Prudké *zabušení* zvenčí)

HLAS SLUHY

Kdo to?

HLAS Z VENČÍ

Otevřete!

HLAS SLUHY

Kdo je?

HLAS Z VENČÍ

Otevřete!

HLAS SLUHY

Nemohu. Kdo je. (BRETEUIL bezděky sáhne na kliku)

HLAS Z VENČÍ

(prudce a pánovitě)

Otevřete! Jeho milost Král!

HLAS SLUHY

Jeho milost král —

De BRETEUIL

(s uctivým úžasem) Král! (Ustoupí od dveří víc do středu)

De CHAUVELIN
(s tichou nenávistí)

Král!

(Dveře se rozletí, vstupuje král s dvořany.)

KRÁL
(jde k *Breteuilovi*, který překvapením ztrnul)

Zbloudili jsme. — Kde jsme, příteli?

De BRETEUIL

Stateček oddaného vašeho služebníka, sire — Jaká čest, sire, jaká čest pro můj dům —

KRÁL

Vaše jméno, pane —

De BRETEUIL

De Breteuil.

KRÁL

De Breteuil. Nezapomenu ho. (ke dvořanům) Pamatujte si: de Breteuil.

De BRETEUIL

Oh . . . můj dům, sire, je váš . . . Vše, co mám, je vaše. Kažte, sire.

KRÁL

Nechceme mnoho, pane . . .

I. DVORAN
(napovídá)

De Breteuil, sire . . .

KRÁL

Sečkáme, pane de Breteuil, až povolí bouře. Není-li pravda, pohostíte nás trochu?

De BRETEUIL
(září)

Sire! (ukláni se hluboce)

KRÁL
(obrácen k de *Chauvelinovi*)

Váš bratr?

De BRETEUIL
(pohlédne rychle na de *Chauvelina*)

Přítel . . . starý přítel.

De CHAUVELIN

Starý přítel.

KRÁL

Vaše jméno?

De CHAUVELIN

De *Chauvelin,* sire. (stojí nepohnutě)

KRÁL
(jde blíže k de *Chauvelinovi*)

Byl jste vojákem, tušim.

De CHAUVELIN

Ano, sire . . . byl jsem důstojníkem . . . Měl jsem tu čest . . . eh . . .

KRÁL
(nedbale)

Ztratil jste ruku . . . Na poli cti?

De CHAUVELIN

Oh . . . ano . . . eh . . . na poli cti, sire . . .

KRÁL

Jste zasmušilý, příteli; ztratit ruku na poli cti jest čestné —

De CHAUVELIN
(kloní se)

Oh . . . ano, sire . . . Velice čestné . . .

KRÁL

Nezapomenu na vás, pane . . .

II. DVOŘAN
(napovídá)

De *Chauvelin*, sire.

KRÁL

De Chauvelin. (k dvořanům) Pamatujte si, de Chauvelin.

De CHAUVELIN

Dík, sire, oh . . . nepotřebuji ničeho . . .

KRÁL
(k dvořanům)

Slyšíte? Blažené království. Nepotřebuje ničeho. (milostivě) Oh, příteli . . . kdyby váš král to mohl říci —

DVOŘANÉ
(s úsměvy)

Oh, Veličenstvo —

De BRETEUIL
(s hlubokou úklonou)

Sire . . . Mohu-li nabídnouti Veličenstvu —

KRÁL
(ukáže zlehka na stůl)

Dík — trochu vína —

De BRETEUIL
(letí pro láhev)

Sire —

KRÁL

Dík —

De BRETEUIL

Oh, sire — Jaká to noc!

KRÁL

Ohavná noc . . . Jaký to byl také pošetilý nápad! Překvapiti. Ženy nemáme nikdy překvapovati. Přes to . . .

I. DVOŘAN
(ukáže směrem k oknu, chtěje upozorniti na bouři)

Sire —

II. DVOŘAN

Plášť Veličenstva je vlhký.

De BRETEUIL
(rozpřáhne ruce, jakoby chtěl králi odejmouti plášť)

Oh . . .

KRÁL
(odhodí plášť, jeden z dvořanů jej zachytí)

Ah! Kdo by řekl, že možno zbloudit po tak známých cestách. (s úsměvem, ke dvo-

řanům) Je to snad pokyn — Chodili jsme po nich příliš dlouho. (usedá do křesla, jež *Breteuil* přisunul)

I. DVOŘAN

Sire!

II. DVOŘAN

Sire!

KRÁL

Vše omrzí ... i ráj ... Není-li pravda?

I. DVOŘAN

(s hlubokou úklonou a v obdivu)

Oh, sire!

II. DVOŘAN

(s hlubokou úklonou a v obdivu)

Oh, sire!

De BRETEUIL

(přinesl zatím s krbu číši)

KRÁL

Vyjímám nebesa ... ta jsou tajemstvím boha.

I. DVOŘAN

Oh!

II. DVOŘAN

Oh!

KRÁL

Neustává ještě bouře?

De BRETEUIL, I. DVOŘAN, II. DVOŘAN

(letí k oknu)

De BRETEUIL

(ještě u okna)

Nikoli, sire —

I. DVOŘAN

Hrozná noc —

II. DVOŘAN

Ošklivá noc —

De BRETEUIL

(nalévá vína)

Není, ach, lepšího v mém sklepě, sire —! (podává králi s hlubokou úklonou číši)

KRÁL

(napije se, pak)

Je dobré, příteli . . . „Svým časem chutná víno z Jurançonu." Byl jsem trochu unaven tou slotou . . . Je po něm lépe — mnohem lépe — Krev se zas v žilách rozproudí . . . (rozhlédne se po síni) Útulný koutek (k Breteuilovi) Neviděl jsem Vás, tuším, dosud ve Versaillích, příteli —

De BRETEUIL

Oh, sire!

KRÁL

(dívaje se po stěnách, nedbale)

Přijďte tam —

De BRETEUIL

Vaše milost, sire, je přílišná —

KRÁL

(ukáže na portrét nad krbem)

Čí je to portrét?

De BRETEUIL

Mé ženy, sire —

KRÁL

Ženy — (v zamyšlení) Naše paní bude dnes čekat marně —

DVOŘANÉ

Oh!

KRÁL

Vaše žena, pravíte? Žije? (zase pohlédne na portrét)

De BRETEUIL

Je mrtva . . .

KRÁL

(zadívá se kratičký okamžik před sebe, pak)

„Mrtva" . . . to je ošklivé slovo . . . „nežije" zní mnohem lépe . . .

De BRETEUIL

(s úklonou)

Nežije, sire.

KRÁL

Také „nežije" zní příliš drsně. „Odešla" . . . je pravé slovo.

De BRETEUIL

(s úklonou)

Odešla . . .

KRÁL

(dívaje se upřeně na portrét)

Je to portrét věrný?

De BRETEUIL

Ano, sire!

DVOŘANÉ

Oh!

KRÁL

(s rostoucím zájmem)

Vaše žena byla krásná —

De BRETEUIL

Oh, sire —

KRÁL

Žijete sám?

De BRETEUIL

Mám dceru —

KRÁL

(pohlédne na Breteuila)

Zde?

De BRETEUIL

Ano.

KRÁL

Kolik let?

De BRETEUIL

Šestnáct let —

KRÁL

Šestnáct let — hm —

I. DVOŘAN

Oh, sire!

II. DVOŘAN

Krásný věk, sire —

KRÁL

(znova krátce pohlédne na portrét)

Je Vaše dcera také tak hezká?

De BRETEUIL

Nevím, sire — Říkají tak o ní.

KRÁL

(zadumán, náhle)

Světlo! (S pokynem ruky)

De BRETEUIL

(udiven)

Veličenstvo!

KRÁL

(vstane náhle)

Její pokoj?

SLUHA

(vstoupí)

De BRETEUIL

(zděšen mlčí)

KRÁL

Najdu jej . . . Sluha . . . sluha sem . . .

SLUHA

(kloní se hluboce)

KRÁL

Veď mne do pokoje . . . slečnina . . .

SLUHA

(kloní se hluboce, rychle postoupí směrem ke dveřím v levo v pozadí)

De BRETEUIL

Oh! (chce se vrhnouti za králem, jenž jde za sluhou, *dvořané* jej zadrží, *Chauvelin*, jenž od krbu byl pozoroval krále, jen ztěží zadržuje výbuch vzteku a nenávisti)

I. DVOŘAN

Tiše, příteli.

II. DVOŘAN

Klid, příteli.

KRÁL

Okamžik. (k sluhovi) Veď! (odejde se sluhou)

De BRETEUIL

(chce se vytrhnout dvořanům, prudce)

Oh, oh, oh!

I. DVOŘAN

Příteli, dostalo se vám vzácné cti —

II. DVOŘAN

Vaše kariéra je hotova —

I. DVOŘAN

Radujte se; bohatství, moc —

II. DVOŘAN

Čest —

I. DVOŘAN

Čest!

II. DVOŘAN

Jaká čest je to pro Váš dům!

I. DVOŘAN

Nesmírná čest — včera jste ještě nebyl ničím a nyní . . .

II. DVOŘAN

Jste skoro král . . . bezmála král . . .

I. DVOŘAN
(těsně u Breteuila. Důvěrně)

Jste s Rakouskem?

II. DVOŘAN
(stejně)

Jste s Pruskem?

I. DVOŘAN

Buďte s námi.

II. DVOŘAN
(vpadne)

Svou mocnou přímluvou . . .

I. DVOŘAN

Nezapomeňte, že my byli v průvodu královė —

II. DVOŘAN

A naší zásluhou —

I. DVOŘAN

. . . vešel on sem . . .

II. DVOŘAN

Upozornil jsem sám . . .

I. DVOŘAN

Byla to má slova.

De BRETEUIL
(dutě)

Oh, oh, oh!

I. DVOŘAN

Beze vší pochyby *moje* slova.

(Výkřik ze vzdálené místnosti)

De BRETEUIL

(zatne ruce)

I. DVOŘAN

Klid, příteli, klid . . . Jaké štěstí . . .

II. DVOŘAN

Jaká čest, jaká čest!

De CHAUVELIN

(od krbu soucitně postoupí proti Breteuilovi, podávaje mu ruku)

Příteli . . .

De BRETEUIL

Oh . . . oh . . . oh . . .

(Slyšet kroky)

I. DVOŘAN

Co to?

II. DVOŘAN

Král se vrací! Už?!

I. DVOŘAN

Vrací?

II. DVOŘAN

Ano —

(Vstoupí sluha se světlem. Za ním *král. Sluha* stane se světlem u dveří, vedoucích ven, kde setrvá až do konce scény. *Dvořané* odstoupí od de Breteuila, chování jejich je náhle chladné a upiaté)

KRÁL

(ještě blízko dveří, po okamžitém mlčení)

Příteli —

I. DVOŘAN

(vpadne)

De *Venteuil* . . .

KRÁL

(postoupí blíže k Breteuilovi)

Lituji velice... nehoršete se, příteli...

De BRETEUIL

Oh —

KRÁL

Ale vaše dcera se mi nelíbí... opravdu nelíbí . . .

DVOŘANÉ

Veličenstvo —

De BRETEUIL

Sire!

KRÁL

Není to můj vkus. Nechci Vám říci, že by nebyla hezká, nechci toho říci... Francie má na štěstí mnoho krásných žen.

De BRETEUIL

(jakoby mu padal kámen se srdce)

Oh, sire —

KRÁL

Co chcete! Odůvodněte záliby . . . vášně... Jsou věci, jež nemají důvodů...

De CHAUVELIN
(s důrazem pomalu)

Ano, sire —

KRÁL

Jsem pánem Francie, není-li pravda? Suverénním pánem Francie? Mé záliby jsou suverénním pánem mým.

De BRETEUIL
(s úklonou)

Sire —

KRÁL

Promiňte — nelíbila se mi — Nemožno — (k dvořanům) Čas?

I. DVOŘAN

Bouře ustává, Veličenstvo —

De BRETEUIL

Okamžik trpělivosti, sire.

KRÁL
(vyhlédne)

Jasní se. Pochodně sem! (II *dvořan* odkvapí ven pro sluhy) Půjdeme! (k de *Breteuilovi*) Vaše víno bylo dobré . . . Co se toho druhého týká . . . věc vkusu, pravím vám . . . a snad ani ne vkusu . . . U čerta! Proč nás vábí nebo odpuzuje žena? Nikdo se v tom nevyzná. Uvidíme se ve Versaillích, příteli? Nezapomenu na vás.

SLUHOVÉ
(přinášejí pochodně)

KRÁL

Váš sluha zná cestu?

De BRETEUIL

Dobře, sire —

KRÁL

Mám nápad . . . malé překvapení . . . Povede nás k naší paní . . . Opozdili jsme se trochu . . . Ale ztraceno není nic . . . Neočekávaná setkání jsou nejkrásnější! Překvapení je tři čtvrtiny lásky.

II. DVOŘAN

Ano, sire.

KRÁL

Vracíme se vždycky k svým starým láskám —

I. DVOŘAN

Oh, sire!

KRÁL
(obrací se k odchodu)

S bohem, příteli!

De BRETEUIL
(kloní se)

Sire!

De CHAUVELIN
(kloní se)

Sire!

KRÁL
(upozorněn hlasem, obrátí se po Chauvelinovi)

Vy příteli, který nepotřebujete ničeho . . . nepřijdete do Versailles?

De CHAUVELIN

Mé zdraví . . . sire . . . daleká cesta . . .

KRÁL

Nezapomenu na vás, pane . . .

II. DVOŘAN

(devotně)

de Morteuil, sire . . .

KRÁL

(obrátí se k odchodu. Již u dveří)

Věrnost poddaných zasluhuje odměny.

De CHAUVELIN

Sire —

(Král s průvodem odchází — okamžik mlčení; de *Breteuil,* ještě rozčilen, přechází salonem)

De CHAUVELIN

Chevalier?

De BRETEUIL

Chevalier?

De CHAUVELIN

Budeme se bít?

De BRETEUIL

Nemyslím, příteli.

De CHAUVELIN

V láhvi zbylo něco vína.

De BRETEUIL

Ano, příteli —

De CHAUVELIN

Chtěl jste připít . . .

De BRETEUIL

Ano, příteli . . .

De CHAUVELIN

Odešli již?

De BRETEUIL

(vyhlédne)

Světlo se míhá po cestě —

De CHAUVELIN

Jak zněl váš přípitek? Ať žije král!

(pozvedne číši, ironicky)

Nuž, ať žije král!

De BRETEUIL

Počíná svítat, pravda-li? (chopí se číše) Ať žije král! (hořce) Ranní ropucha je spolknuta.

OPONA

FIGARO

DRAMA O 2 DĚJSTVÍCH

Provozováno na Národním divadle

1917

FIGARO

Zákoutí parku. Nad záhony
se pestří roje motýlů.
Barvami svými, svými tóny
hrá jaro něžnou idylu.
Vzduch opojný a obzor čistý.
Lze oddychnout si zhluboka.
Strom přistřihnut. Chví jeho listy
zemdlená hravost rokoka.

Dvě dívčí tváře zašlé doby
jdou úsměvnými cestami.
Je přešlý kostým, jenž je zdobí,
autor, jejž čtou, je neznámý.
Venuše hledí na podstavci
chápavým zrakem na jaro.
V tom jasném vzduchu krouží dravci.
Jak divně hledí Figaro!

Figaro! Zvláštní doby synu,
proč žár tvůj k tomu dítěti?
Žár jeho očí zhasne v stínu,
smrt čeká, kde chceš objetí.
Ó, nevěř dravci, který krouží,
by mstil se staré za viny,
Osude! Srdce dále touží:
okamžik pouze jediný.

Smějte se, komteso! Tím tichem
smích váš tak svěže zaznívá,
Smějte se dětským oním smíchem.
Smějte se. Času nezbývá!
Věci a lidé jsou tak směšní
v své zášti, která nešetří.
Smějte se rychle. Noci dnešní
nepřečká nikdo ze všech tří.

1909. Pokroková Revue.

OSOBY:

PAUL VERT zvaný FIGARO
HRABĚ CHASSELOUP-LAUBAT
PIERRE LEROUGE
FILIP
ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK
HENRI
GASTON
KOMTESSA - JARO
ADÉLA de MÉCHELLES
MARIE
ROSA

Venkované a venkovanky.

Doba: počátky velké revoluce.

DĚJSTVÍ PRVÉ

Komtessa - Jaro

Zákoutí parku venkovského šlechtického sídla. Je krásný, slunečný den. Komtessa *Jaro* a *Adéla* sedí na lavičce, kryté v pozadí křovím. Před nimi záhony pečlivě pěstované a v plném květu. Poněkud dále vodomet. Komtessa *Jaro* a *Adéla* jsou stejného asi věku: osmnáct, dvacet let. Ale kdežto komtessa je všecek rozmar, její družka zdá se býti starší svým srdcem. Její pohled není tak prostý, její úsměvy mají v sobě cosi pracného a úsilného. Znáti, že není zvyklá dávati celou svou myšlenku. I v zevnějšku, toaletě, v chování ten rozdíl: koketní, sebevědomá elegance u komtessy, distinguovaná zdrželivost u Adély, vědomé, že nesmí nikdy býti příliš pozorována vedle bohaté dědičky. Pro Adélu děje se cosi: pro Adélu existují události u Bastilly, ve Versaillích, v Tuileriích. Ale pro komtessu *Jaro* je to vzdálená a málo zábavná hra — bez důsledků a bez významu.
Mnohem větší význam má motýl,
dotýkající se jejího kloboučku.

KOMTESSA

Řekli mi: tento je du Fois, onen d'Effiat.
Pletla jsem si je: říkali také skoro totéž.

ADÉLA

Byly to asi příjemné věci.

KOMTESSA

Od svých nápadníků neslyšíme nikdy nic příjemného.

ADÉLA

Nemám zkušeností: nápadníků jsem nikdy neměla.

KOMTESSA

Buďte ráda, drahá Adélo: nápadník je zárodek manžela.

ADÉLA

A to je tak strašná věc?

KOMTESSA

Manžel je vždycky strašná věc.

ADÉLA

Jste dobrého rozmaru, komtesso . . . .

KOMTESSA

Proč mi neříkáte jako vždycky?

ADÉLA

Jste dobrého rozmaru, komtesso *Jaro*.

KOMTESSA

Nebudou mi tak říkat stále. A proto má to pěkný zvuk.

ADÉLA

Jste opravdu proměnlivá jako *Jaro*.

KOMTESSA

To vše přejde časem: budu tak chladná jako zima. Hú, hú! Jak chladná budu! Ale zatím je svět tak krásný, když ti dva zmizeli.

ADÉLA

A přece jste se usmívala na ně.

KOMTESSA

Víte tak určitě, že právě na ně? Usmívala jsem se prostě. Chtělo se mi smáti, ale patřil proto úsměv jim?

ADÉLA

Přisvojili si jej.

KOMTESSA.

Tím hůř pro ně.

ADÉLA

Domnívají-li se, že mají, jako by měli. Hůře je na tom, kdo se nedomnívá, že by kdy mohl něco míti.

KOMTESSA

Bude z vás filosof, Adélo.

ADÉLA

Z nutnosti.

KOMTESSA

Kde je nutnost?

ADÉLA

Existuje, komtesso. Vše je dobře rozděleno: vám úsměvy, mně (s trpkým úsměvem) filosofie.

KOMTESSA

Mluvíte smutně. Nebuďte smutna! Nemám toho ráda.

ADÉLA

Směji se přece, komtesso, nepozorovala jste?

KOMTESSA

Ani smát se mi nechce... Rozesněme se raději. Je příjemno sníti.

ADÉLA

O kom?

KOMTESSA

Dejme tomu o někom. Ten někdo je tuze krásný a tuze statečný. Zabije deset obrů.

ADÉLA

Oh, to nebude d'Effiat —

KOMTESSA

Všechny princezny ho milují.

ADÉLA

Oh, to nebude du Fois.

KOMTESSA

A ježto je tomu tak, miluje ho také komtessa *Jaro.*

ADÉLA

A zjev tak statečný a krásný, o štěstí ani nemluvě — —?

KOMTESSA

Rozplyne se jako oblak. Dívám se na něho: usmívá se z daleka. Říká: čekej! Čekám. Můj otec nemá rád vzdušných stínů. Na štěstí o něm neví. Není přece možno, aby z mého rozkošného stínu stal se banální nějaký du Fois.

ADÉLA

Nebo d'Effiat.

KOMTESSA

Du Fois, d'Effiat — obé je protivno: nepodobají se ani trochu mému snu.

ADÉLA

A Figaro?

KOMTESSA

Jak přicházíš na Figara?

ADÉLA

Týráte jej, ubožáka.

KOMTESSA

Mohu opravdu někoho týrat?

ADÉLA

Rozkošně týrat.

KOMTESSA

Rozkošně aspoň . . .

ADÉLA

Zvážněl docela. Nevšímla jste si toho.

KOMTESSA

Bohužel. Býval vtipný.

ADÉLA

Jako Figaro . . .

KOMTESSA

Jako Figaro. Nyní chce změnit styl; na svou škodu.

ADÉLA

Vaše vina: netýrejte ho. Těší vás to, mučit Figara?

KOMTESSA

Snad.

ADÉLA

A před chvílí jste se usmívala!

KOMTESSA

Před chvílí! To je skoro věčnost.

ADÉLA

Jak jste šťastná. Smějete se stále, kdežto já, Adéla de Méchelles ... co zbývá té? Smát se spolu. Chudá sestřenice musí se vždy smáti spolu. Není to totéž, jakoby se smála sama.

KOMTESSA

Jste ošklivá, Adélo.

ADÉLA

Jste krásná, komtesso.

KOMTESSA

Chcete říci, že jsem zlá.

ADÉLA

Zlá? Ne, jste prostě komtessa *Jaro*.

KOMTESSA

Ano ... Proč se však na mne zlobíte? Že mám ráda úsměv? Je tolik mrzutých tváří dnes. Co by se říkalo, kdybych se ještě počala mračiti já? Království by

se docela zhroutilo. Zlobíte se, že mne těší, dvoří-li se mi někdo lhostejný? — Všichni musí se mi kořiti.

ADÉLA

I Figaro?

KOMTESSA

I Figaro. Proč mi ho stále vyčítáte?

ADÉLA

Je mi ho líto.

KOMTESSA

Myslíte, že trpí?

ADÉLA

Nevím. Vím však, že lze mnoho trpět.

KOMTESSA

Zkusila jste?

ADÉLA

Snad. Lidé týrají se mnohdy sami dosti nemožnými láskami, není nutno, aby se jim smál někdo jiný. A právě ten, jehož milují.

KOMTESSA

Mluvíte v hádankách —

ADÉLA

Mluvily jsme přece o Figarovi.

KOMTESSA

Mluvíte o něm ráda.

ADÉLA

Můj úkol jest pobavit vás.

KOMTESSA

Víte, proč mne baví Figaro? Je to věc bez důsledků. Usměji-li se na du Foise, běda, usměji-li se na d'Effiata, zle. Můj úsměv se pozoruje, hodnotí, váží: sňatek užuž je hotová věc. Usměji-li se však na Figara . . .

ADÉLA

(vpadá)

Není vše hotová věc: toť zcela přesné. (zamyšleně) A proč mu říkáte Figaro?

KOMTESSA

Nevím. Vzpomněl si to otec. A jméno mu zůstalo. Znáte přec Beaumarchaisa; ten kus nadělal tolik hluku.

ADÉLA

Ano. Figaro onen má však *Zuzanu.*

KOMTESSA

Hledáte Zuzanu pro našeho Figara. Optáme se ho; nic pohodlnějšího.

ADÉLA

Je na zámku dávno?

KOMTESSA

Od dětství. Jsme staří známí... (lehce) Tuším dokonce, že mi kdysi zachránil život.

ADÉLA

Tušíte?

KOMTESSA

Vím to již zcela určitě; spadla jsem do do řeky . . . tam za parkem. Vrhl se za mnou a vytáhl mne z vody. Brr! Ošklivá vzpomínka!

ADÉLA

Když jsem poprvé viděla Figara, překvapil mne.

KOMTESSA

Oh, ano, není ošklivý.

ADÉLA

Ne to; má však na domestika příliš hrdý výraz.

KOMTESSA

Hrdý? Nevím. Ostatně (s úsměvem) je to snad krev.

ADÉLA

Krev?

KOMTESSA

Jeho původ je záhadný. Je nalezenec. Rostl zde. Patří k zámku jako příslušenství. A byl to skoro můj druh z dětství; hrávali jsme si spolu —

ADÉLA

Hrajete si s ním ještě, komtesso

KOMTESSA

Jste příliš přísná. Zítra bude hra zapomenuta.

ADÉLA

Bude-li.

KOMTESSA

Oh, uvidíte: usměji se a zapomenu.

ADÉLA

A Figaro: usměje se a zapomene též?

KOMTESSA

Jaké máte starosti! (zasměje se) Figaro. (něžně) Můj Figaro! Nebude nikdy manželem, nebude nikdy milencem, nebude nikdy ničím. Jak je to krásné!

ADÉLA

Mějte se na pozoru.

KOMTESSA

Pokynu a utiší se.

ADÉLA

Víte to určitě?

KOMTESSA

Utišil se tolikráte.

ADÉLA

Mějte se přece na pozoru. Přihodí se časem, že kouzlo zmizí. Pokynete, ale on už se neutiší.

KOMTESSA

Uvidíme. Hle, Adélo: přichází alejí. Zavolejme ho: hej, Figaro!

FIGARO

(zaslechnuv volání, změní směr a zabočí rychlými kroky k dámám; je čtyřiadvacetiletý, pětadvacetiletý — statného zevnějšku a vystupování, jež nijak nepřipomíná domestika, třeba afektoval chvílemi jeho skromnost; ukloní se)

Komtesso *Jaro!*

KOMTESSA

Nezapomíná jako vy, Adélo.

FIGARO

Slečna de *Méchelles* zapomněla?

ADÉLA

Ano.

FIGARO

Nemohl bych zapomenout tak blízko.

ADÉLA

Ovšem . . . . . Vy . . . . .

FIGARO

(skromně)

Já.

KOMTESSA

Spěcháte!

FIGARO

Hraběcí milost čeká.

KOMTESSA

Zůstaňte na okamžik.

FIGARO

Hraběcí milost . . . . .

KOMTESSA

Zůstaňte.

FIGARO

(ukloní se)

KOMTESSA

Byl jste v městě?

FIGARO

Ano.

KOMTESSA

Viděl jste žebráka?

FIGARO

(zachvěje se)

KOMTESSA

Co je vám, Figaro?

FIGARO

Nic komtesso . . . . Ale (váhavě) jak jste si vzpomněla na žebráka?

KOMTESSA

Mluví-li se o městě, vzpomenu si na žebráka. Město se vidí snad, ale žebrák jistě.

FIGARO

(nuceně)

Nevšiml jsem si žebráka; je jich příliš mnoho ve Francii.

KOMTESSA

(strojeně vážně)

A nezapomněl jste?

FIGARO

Nač?

KOMTESSA

Odveďte svůj úkol. Čtyrverší na d'Effiata?

FIGARO

Že nemá ducha, otců vina, a doby, že on není rek. Že však tak krásně zapomíná, pro přízeň stačí milenck.

KOMTESSA

A du Fois?

FIGARO

Du Fois, statečný kapitán, dbá čeho slušnost žádá. Příteli ukazuje tvář a nepříteli záda.

KOMTESSA

Odříkám verše panu du Fois.

ADÉLA

Komtesso!

KOMTESSA

Oh, má karatelko: co na tom? (k Figarovi) Víte, co Vám uložím?

FIGARO

Jak mohu tušiti?

KOMTESSA

Napíšete madrigal: krásný, galantní madrigal.

FIGARO

Na koho?

KOMTESSA

Na mne.

FIGARO

Ano.

KOMTESSA

Napíšete-li pěkný madrigal, povím vám něco pěkného . . .

FIGARO

Raději hned, komtesso; nevím, bude-li pěkný.

KOMTESSA

Chcete mne oklamat; vidím to jasně. Ale jsem hodná . . .

FIGARO

Oh, ano.

KOMTESSA

Vidíte, Adélo? Říká sám, že jsem hodná. (k Figarovi) Adéla vás lituje. Týrám vás prý. Jste prý zamilován.

FIGARO

Opravdu?

KOMTESSA

Zamilován . . . do koho? (zatleská) Do komtessy *Jaro*.

FIGARO
(nezměniv výrazu obličeje, velmi zdvořile.)

Nemám, co bych namítal.

KOMTESSA

Hle, Adélo, starý Figaro.

FIGARO

K vaší disposici.

KOMTESSA

K mé disposici? Figaro, utrhněte mi květ.

FIGARO
(jde)

KOMTESSA

Ne ten.

FIGARO
(utrhne jiný)

KOMTESSA

Nemilujete dost. Láska hádá lépe.

FIGARO
(utrhne třetí)

KOMTESSA

Konečně.

FIGARO
(podává jí s úklonou květ)

KOMTESSA
(trochu omrzele)

Pošlapal jste záhon.

FIGARO

Nebylo jinak možno.

KOMTESSA

Láska činí nemožné věci.

FIGARO

Nemožné?

KOMTESSA

Figaro, polibte Adélu.

ADÉLA
(vstane, tvrdě)

Komtesso!

FIGARO
(odstoupí o krok)

KOMTESSA
(s tvrdošíjností dítěte)

Figaro, polibte Adélu.

ADÉLA

Urážíte mne, komtesso. Velmi mnoho jsem snesla. Ale to jste neměla dělati.

FIGARO
(velmi zdvořile)

Vidíte, komtesso, že není možno: Figaro a slečna de Méchelles.

ADÉLA

Neměla jste toho činiti.

FIGARO
(velmi zdvořile)

Hraběcí milost — — —

KOMTESSA

Váš květ se mi nelíbí. (odhodí jej) Uprchněme před hraběcí milostí.

ADÉLA

Varovala jsem Vás, komtesso. (Komtessa a Adéla odcházejí postranní cestou.)

HRABĚ
(Vysoký, elegantní pětačtyřicátník: jeho čelo je zasmušeno, jeho oči hledí hrdě a přísně.)

Ty zde?

FIGARO
(ukloní se)

HRABĚ

Čekal jsem na tebe. Není mi milo čekat.

FIGARO

Spěchal jsem, hraběcí urozenosti.

HRABĚ

Zde?

FIGARO

Komtessa si přála —

HRABĚ

Komtessa nemá si čeho přáti, přeji-li si já.

FIGARO

(se ukloní)

HRABĚ

Tvé zprávy?

FIGARO

Prošel jsem bedlivě městem.

HRABĚ

Byly informace pravdivy?

FIGARO

Bohužel.

HRABĚ

Došly špatné zprávy?

FIGARO

Ano.

HRABĚ

Z Paříže?

FIGARO

Z Paříže i z venkova. Došlo k vzpourám.

HRABĚ

A lid?

FIGARO

Je těžko, hraběcí urozenosti, vyznati se v lidu. Dnes je kliden. Zítra?

HRABĚ

Nepozoroval jsi shluku?

FIGARO

Oh, ano; hloučky . . . . hovory . . . vzrušená nálada. Bude třeba opatrnosti.

HRABĚ.

Rozdal jsi zbraně?

FIGARO

Vše je v pořádku.

HRABĚ

Je služebnictvo spolehlivo?

FIGARO

Jako já sám, hraběcí urozenosti.

HRABĚ

Došli hajní?

FIGARO

Ano.

HRABĚ

Bylo by možno zámek bránit?

FIGARO

Lid je bezbranný.

HRABĚ

Kdo je dnes na stráži?

FIGARO

Nejspolehlivější ze spolehlivých.

HRABĚ

Neochrání-li nás vláda, ochráníme se sami.

FIGARO

(ukloní se)

HRABĚ

Slabá vláda, nešťastná vláda. Vše možno za ní čekat.

FICARO

Opatrnosti není nikdy nazbyt.

HRABĚ

Třeba vždy zasáhnouti hlavu . . . bez hlavy je tělo mrtvo. Nevíš o nějakém vůdci hnutí?

FIGARO

Nevypátral jsem nic. Mlčí, přiblížím-li se. Nedůvěřují mně; jsem Figaro.

HRABĚ

Záhon je pošlapán — kým?

FIGARO

Mnou. Komtessa si přála míti květ.

HRABĚ

Poslyš, Figaro; nelíbí se mi vše, čeho si komtessa přeje. Nelíbí se mi tvoje důvěrnost s komtessou.

FIGARO

Hraběcí milosti!

HRABĚ

Vím, co chceš říci: je pošetilá myšlenka, že by mohly býti nějaké vztahy mezi tebou a komtessou. Ale doba je podivná: všecky pošetilosti staly se možnými. Sňatek komtessy —

FIGARO

(trhne sebou sotva znatelně)

HRABĚ

— učiní tomu konec; do té doby, ostatně ne vzdálené, hleď se vyhnout komtesse. Bude to lépe.

FIGARO

Hraběcí milosti . . . Já, Figaro . . .

HRABĚ

Vím, vím; pošetilá domněnka, řekl jsem už. Zahradník ať upraví záhon; nemám rád nepořádku.

FIGARO.

Stane se tak, hraběcí milosti.

HRABĚ

(učiní pohyb, jako by chtěl odejít; náhle k Figarovi)

Víš něco o žebráku u mostu?

FIGARO

Znám ho . . . jako jej všichni znají.

HRABĚ

Petit mi říkal, že on je to, který štve.

FIGARO

Ten mrzák.

HRABĚ

Ten mrzák je plný jedu; je to nepříjemný žebrák.

FIGARO

(velmi uctivě)

Žebráci nebývají příjemní.

HRABĚ

Jsou také příjemní žebráci; tento ne. Zdá se, jako by neprosil, ale hrozil.

FIGARO

Je to nenapravitelné. Má pohled příliš dotěrný. Všiml jsem si toho. A civí tam vytrvale na mostu před svatým. Nepamatuji se, že by nebyl na svém místě. V zimě, v létě, za bouře i nečasu tam sedí. Má protivné grimassy a říká, že je to chorobou, která mu stahuje svaly. Tak mi aspoň tvrdil kdysi, když jsem mu vytýkal podivné jeho způsoby. Ale nebezpečnosti jeho nechápu. Nemůže takořka s místa.

HRABĚ

Lidé jdou k němu.

FIGARO

A on?

HRABĚ

Podněcuje, bouří, pověst roztrušuje. Tak praví Petit.

FIGARO

Má hraběcí milost nějaké rozkazy?

HRABĚ

Stálo by za pokus odstranit jej.

FIGARO

Jak, hraběcí milosti?

HRABĚ

Včera to bylo ještě jednoduché. Prokletá doba.

FIGARO

Nelze ho z ničeho určitého obviniti. Sedí na mostě a žebrá. Co se pamatuji, sedí na mostě. To je vše.

HRABĚ

Vím.

FIGARO

Natahuje ovšem ruce, jako by měl právo na almužnu. Ale všichni žebráci se dnes tak tváří.

HRABĚ

Vydali všechno na pospas luze. A zpívají při tom „Richarde, můj králi!" Slaboši.

FIGARO

Nemám práva na mínění, hraběcí milosti.

HRABĚ

Jdi k žebrákovi. Nabídni mu vhodnou sumu. Odkup mu jeho místo na mostě.

FIGARO

Lerouge ho neprodá, hraběcí milosti.

HRABĚ

Každý prodá.

FIGARO

Žebrák od mostu ne. Pamatuji-li se dobře, již jedenkráte nepřijal. Hraběcí milost vyslovila kdysi podobné přání. Navštívil jsem žebráka a jednal jsem s ním. Odmítl. Líbí se mi na tom místě, pravil. Mám zde pěkný rozhled po městě a také mnoho lidí mne míjí. Ženy chodí tudy na trh, řekl. Je to pro mne místo dojmů.... a také místo vzpomínek. (odmlčí se)

HRABĚ

Pokračuj.

FIGARO

Byl jsem zde přejet, pravil. A pak ještě něco.

HRABĚ

Řekni.

FIGARO

Neodvažuji se. Slova žebrákova byla hrubá. Je to drzý chlap.

HRABĚ

Vím, je to hloupá historie. Nevím, čí byla vina: ale řídil jsem já ten nešťastný kočár? Mohu já za svého kočího? (pokrčí rameny) Ah, toť ideje dneška. Došli jsme daleko, trpíce jejich šíření.

FIGARO

Jsou to opravdu ideje Pierra Lerouge.

HRABĚ

Ostatně, ten žebrák — Lerouge se jmenuje? — dostal přece náhradu.

FIGARO

Ano. Snad. Lidé cení mnohdy přemrštěně své údy. A žebrák u mostu je takový žebrák: bere aniž by řádně poděkoval.

HRABĚ

Protivná umíněnost! Kdyby to aspoň nebyla jediná cesta, kudy lze jeti. Nelze se hnouti ze zámku aby se člověk nesetkal s drzýma jeho očima.

FIGARO

Bohužel, hraběcí milosti.

HRABĚ

Neblahý dvůr! Nešťastný Ludvík! Slabost je horší zločinu. Bylo by třeba energie . . . všem nám bylo by třeba energie (s pohybem) Obstarej záhon. A nezapomeň na žebráka. Zkus to ještě Zdvojnásob nabídku! Neprodám, znamená někdy: zvyšte cenu. (Hrabě odchází, Figaro za ním Malá chvilka pausy; pak se vrací Figaro s pomocníkem zahradníkovým.)

FIGARO

Zde!

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

(prohlíží záhon)

Hm. Maličkost.

FIGARO

Hrabě je velmi přísný.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Maličkost. (ohlédne se) Jsme tu sami: pohovořme si zatím.

FIGARO

Čeho si přeješ?

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

To vy jste trhal květ?

FIGARO

Snad.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Pro komtessu *Jaro.*

FIGARO

Snad.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Nebylo by líp trhat jej pro tu druhou?

FIGARO

(nechápavě)

Tu druhou?

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Mínil jsem slečnu de Méchelles.

FIGARO

Co tím míníš?

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Mám dobré oči; je to také vše, co mám.

FIGARO

A tvé dobré oči?

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Vidí. Ta druhá, oh, ano, ta druhá zakoukla se do vás jinak. Ale vás to neláká. Dáváte přednost komtesse. Je krásnější. Je mnohem krásnější. Ale je to motýlek; poletuje od květu ke květu.

FIGARO

Hleď si své věci, příteli.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Velmi dobře, pane Figaro: jenom že je taková doba, že nevíme, co je a co není naše věc. Někomu je naše věc útočit na Versailles a Tuilerie, někomu jich chránit. Míníte tou věcí záhon, pane Figaro? S tím budu hotov brzo. (upravuje záhon) A co n a š e věc, pane Figaro?

FIGARO

(mlčí)

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

(pracuje a mluví současně)

Mluví se o vdavkách naší komtessy. Nevíte o tom nic, pane Figaro?

FIGARO

Ne.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Hrabě si toho přeje.

FIGARO

Snad.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Byli zde dva nápadníci.

FIGARO

(netrpělivě)

Vím.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Vše jde svou cestou. Zítra či pozítří (s přízvukem drsnějším) Nepospíšíme si, pane Figaro?

FIGARO

Ticho, příteli, ticho.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Budu brzo hotov. Hrabě bude spokojen.

FIGARO

Doufejme.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

(významně)

Bojíte se?

FIGARO

Ne.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Nezradím vás.

FIGARO

Věřím.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Nevěřte příliš.

FIGARO

Co míníš?

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Já ne . . . . jiný ne . . . . Nikdo snad ne. Není nutno předpokládati zradu. Zrada je ostatně takové drsné slovo. Nehodí se ani pro pány. Ale tajemství nezůstane na věky tajemstvím. Nikdo ho nezradí, nikdo neporuší tajemství. Je to k smíchu, tajemství zradilo se patrně samo. Varuji vás, pane Figaro. Neváhejte přespříliš!

FIGARO

Ticho, příteli.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Mám dobré oči a dobré uši. Ostatně, co je na tom? Ať si poslouchají. Kdo může chápat, o jakém tajemství mluvíme? Nazveme žebráka slečnou Jeannettou . . . nebo tak nějak. Není v tom nic záhadného, mluví-li dva mladí lidé o slečně Jeannettě. Čertovská holka! Ta by pila krev! My oba to víme velmi dobře.

FIGARO

(rozhlíží se)

Přes to . . . . . .

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Nebojte se: komtessa *Jaro* mluvívá s vámi; proč nemohl byste mluvit s pomocníkem zahradníkovým?

FIGARO

Ale ....

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Byl jste v městě, viděl jste Jeannettu?

FIGARO

Ano.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

A je ruka v rukávě?

FIGARO

To jest ... žádal jsem o lhůtu.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

U čerta! Ženské nečekají rády.

FIGARO

Musí čekat.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Musí! Čerta! Také to se nelíbí ženským.

FICARO

Věc zasluhuje úvahy.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Ještě úvahy?

FIGARO

Běží o věc.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Ano, Ale vše je jasné: pro nebo proti. Chcete Jeannettu? Chcete Madelonu? Rozhodněte se: ztratíte jinak obě. (pausa) Může vám být volba těžká?

FIGARO

Snad.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Bál bych se Jeannetty. Není radno s ní laškovat. Nesnese, aby ji měli chlapci za blázna. Chodit dobře nemůže. Ale má mnoho ruk.

FIGARO

Nebojím se nikoho.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Přece!

FIGARO

Hraběte snad? K smíchu.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Neříkám, že hraběte: mluvil jsem o komtesse *Jaru.*

FIGARO

Mlč!

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Byl byste rád, kdybych mlčel. Ale možno mlčet o hlavní věci?

FIGARO

. Komtessa nemá co činiti s naším plánem.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Vše, pane Figaro.

FIGARO

(zamyšleně)

Chvílemi je mi líto těch tam . . . A pak . . . je to něco více než vražda . . . zrada mnohem horší.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Patříte opravdu k těm druhým. Jste jejich krev! Zanechali vás někde v příkopě a vy jste jim vděčen za jemné prádýlko, do kterého zabalili nalezence. Kdo to byl? Čí jest syn? Snad velikého pána ... knížete, vévody... Zalaškoval si. Vaše ruce jsou bílé a malé jako ruce jejich . . . Nechali vás někde v příkopě — prvá panská velikomyslnost . . . Hraběcí milost se vás ujala? Proč? Nevím, naobědval se snad dobře a byl v dobrém rozmaru. Druhá panská velikomyslnost. Pan abbé

vštípil vám mnoho znalostí. Nejste z nás. Říká-li vám hraběcí milost Figaro, říkáme my pane Figaro. Tyká-li on vám, tykáte vy nám. Jste méně než hrabě, více než my. Neschází mnoho, aby se mohla bráti vážně vaše historie s komtessou ... Ale přece něco schází!

FIGARO

Petře!

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Nyní uvažujete: nepochybně je to vděčnost. Zač? Kolikrát jste se musil zardít! Sprostota, to je dobré pro vás. Kopnou nás a nezačervenáme se. Ale vy máte jinou krev. Ano, vražda ... Lekáte se toho slova? Nelíbí se vám. Nazveme to konáním spravedlnosti. Zní to rázem lépe.

FIGARO

Spravedlnost vykonává kat. Nechci být katem.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Lhůty Jeannettiny nebývají zpravidla dlouhé. Uvažte vše.

FIGARO

Nechci krve ... Nechci zrady ...

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK.

A tedy také komtessy. Jak ji chcete jinak mít?

FIGARO
(mlčí)

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK
Posmívá se vám ten líbezný ptáček. Nedá se chytit. Usedá naschvál blízko... pohněte sebou poněkud netrpělivěji... uletí. Uletí za mříže. Rozbijte je...

FIGARO
(mlčí)

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK
Odepřete-li, co změníte na věci! Dojde k tomu... dojde k tomu bez vás. Leda, že by hrabě i s komtessou odejeli za hranice. Také o tom proskakují řeči. Nebylo by to nic zvláštního. Tolik jiných odchází. Ale potom s bohem, komtesso!

FIGARO
(příkře)
Jsi hotov, Petře?

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK
Až půjdu k žebrákovi, co mám mu říci?

FIGARO
Lhůta nevypršela.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK
A vyprší?

FIGARO

Zítra.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Tedy zítra — — —

(Komtessa *Jaro* přichází postranní cestou, kterou zmizela.)

KOMTESSA

Figaro?

FIGARO

(ukloní se)

Komtesso . . . .

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Záhon je zase upraven, komtesso. Je dobře upraven?

KOMTESSA

Můžete jít.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

(ukloní se hluboce a odchází vrhnuv pohled na Figara)

FIGARO

Nečekal jsem vás, komtesso. Hraběcí milost . . .

KOMTESSA

Nepřeje si hovoru mezi námi. Dostala jsem také svůj díl.

FIGARO

Hraběcí milost říkala?

KOMTESSA

Každý den káže . . . .

FIGARO

(s obřadnou uctivostí)

Komtessa pochopí . . . .

KOMTESSA

Oh, oh, to začíná vážně!

FIGARO

. . . . že vzhledem k rozkazům . . . .

KOMTESSA

(paroduje)

. . . . hraběcí milosti . . . .

FIGARO

(neměně tónu)

. . . . nelze mi . . . .

KOMTESSA

(vpadne)

. . . . než poslouchat . . . . Poslouchejte. Jděte!

FIGARO

(váhá)

KOMTESSA

Jděte! Jděte jen!

FIGARO

Nemohu.

KOMTESSA

Nuže, co chcete učinit? To či ono. Dvořte se mi aspoň, Figaro. Je to vaše povinnost. Adéla ptala se po vaší Zuzaně. Kde máte Zuzanu? A představte si, že já jsem vaše Zuzana — —

FIGARO

Smějete se . . . Varuji vás, komtesso.

KOMTESSA

Varujete . . . všichni dnes varují. Co se stalo? Nevoní už růže? Nezáří už slunce? Není už možno se smát? A proč ne? Ubližuje vám můj smích? Budete osvobozen, budete záhy vysvobozen. A pak s bohem, vy, kdo varujete . . .

FIGARO

Komtesso?

KOMTESSA

Přišla jsem, abych vám řekla svůj nápad. Du Fois, d'Effiat, jak těžká volba! Až se budu vracet do zámku, spočtu schody. Sudý počet znamená du Foise, lichý d'Effiata... Neliší-li se ničím, odliší je schod.

FIGARO

Ale — — —

KOMTESSA

Podezříváte mne, že znám výsledek? Ne; je to poctivá hra. Mé svědomí je čisté. Budete spasen, Figaro.

FIGARO

A proč tak nakvap?

KOMTESSA

Nevím. Neslyšel jste nic?

FIGARO

Ne.

KOMTESSA

Ani hrčení vozů?

FIGARO

Nikoli.

KOMTESSA

Nuže ... vozy, které hrčely, odvážely krále.

FIGARO

Krále? Co to znamená?

KOMTESSA

Záchranu království.

FIGARO

Nebo jeho zkázu ...

KOMTESSA

Tak či onak; je na kvap. A tedy du Fois nebo d'Effiat. Neprozradíte ostatně věci?

FIGARO

Ne.

KOMTESSA

Oh, vím to. Jste můj Figaro.

FIGARO

(trpce)

Váš Figaro ...

KOMTESSA

A uvidíte — bude tak lépe. Budete opět starý Figaro. Zasmějte se přece trochu: mám radost. Za týden budu daleko, daleko ... za hranicemi. Nová země, noví lidé. Zasmějte se přece: proč také vy nemáte radosti?

FIGARO

Radost? Z čeho?

KOMTESSA

Ze všeho ... z vanu větru ... z šumění stromů i ze mne.

FIGARO

Nemám radosti, komtesso. Vašemu úsměvu zdá se to neuvěřitelným: Ale jsou lidé, kteří trpí.

KOMTESSA

Proč tak činí?

FIGARO

Užíváte velmi nerozvážného slova, komtesso. Nevím, co se stane, budeme-li se všichni ptát „proč". Proč je bída, proč je ponížení, proč je otroctví? Proč? Proč? Buďte opatrná: lidé se začínají už ptát, komtesso *Jaro*.

KOMTESSA

Mluvte jen dále . . . Jste velmi slavnostní. Jste jako hrabě, když říká: „Prokletá slabost dvoru! Prokletý bělouš Lafayettův! Nedostatek energie je největším zločinem!" Jste Figaro, jste můj dobrý Figaro, Figaro, který má své žerty a občas se také rozhorlí. Vyčiní nám pak za naše hříchy. Vyčiňte mi přece, Figaro, je mi toho třeba.

FIGARO

Mějte se na pozoru; znáte opravdu svého Figara?

KOMTESSA

Zas už mluví jako Adéla!

FIGARO

Počnou-li se všichni ptáti proč, proč by se nemohl tázati také Figaro?

KOMTESSA

Tažte se jen —

FIGARO

Povězte mi tedy, komtesso, smí-li Figaro milovati?

KOMTESSA

Proč ne?

FIGARO

A koho smí Figaro milovati?

KOMTESSA

Což já vím?

FIGARO

Byl jsem přesvědčen o tom, že nevíte. A smějete se přece. Figaro je směšný, není-li pravda? Ať si hledá svou Zuzanu; tam je bezpečný přístav. Zuzana ocení zásluhy Figarovy; hrabě ostatně nebude úkladů činiti ctnosti její. Figaro nemá sice ani predikátu, ani jmění; ale zde na zámku je něčím lepším, nežli obyčejný sluha. Sluha nebo šašek, jak chcete. Na sluhu je Figaro příliš šprýmovný, na šaška příliš vážný. Ostatně mu hrabě důvěřuje; není to čest pro Figara být skoro jako důvěrníkem? A proč ne? Figaro dostal zde na zámku chléb, zatím co tisíce jiných hladověly. Figara naučili čísti a psáti, zatím co tisíce jiných nevěděly . . . Fi-

garo není docela nikdo. Před chvílí říkal mi někdo: pane Figaro. Bylo v tom trochu posměchu a snad trochu výčitky. Ale vy, komtesso, netušíte, jak příjemně zní uchu domestika: pane Figaro! Pane! Zasmějte se přece, komtesso! Jsem pro někoho pan Figaro?

KOMTESSA

(hledí na něho očima široce otevřenýma, její výraz je pozorný, ale bez děsů)

FIGARO

Jsem o něco více nežli lokaj a o něco méně než čestný člověk . . . tak mi to říkají či naznačí. Komtessa Jaro si se mnou pohraje, jako si pohraje s psíkem, který se jí líbí. Sloužím. Sloužím také k žertu. Vy jste komtessa Jaro a usmíváte se. Já jsem jakýsi Figaro, který se směje špatným, zlým smíchem. Vy znáte radost, úsměvy . . . . já ne. Život zdá se vám krásný a nepochybně krásný. Mně se zdá strašný a nepochybně strašný. To činí oči. Řeknete: utrhni květ, Figaro, Figaro se shýbne a utrhne květ. Podej mi květ, Figaro. Figaro s úklonou podá květ. Řeknete: květ se mi nelíbí. Figaro se usmívá nad odhozeným květem. Činíte, jak vám libo, raníte, jak vám libo. Jste z těch, kdo smějí; já z těch, kdo nesmějí. Ale což kdyby se Figaro optal „Proč?“

KOMTESSA

Jak jste se rozohnil! O čem všem mluvíte! Na něco jste však zapomněl: na lásku.

IIGARO

Komtesso *Jaro!*

KOMTESSA

Jste špatný milovník.

FIGARO

Pravděpodobně.

KOMTESSA

Odhodila jsem květ, říkáte: podejte mi jej.

FIGARO

Ne.

KOMTESSA

Chci jej.

FIGARO

Ne.

KOMTESSA

(měkkým, přemlouvavým hlasem)

Figaro?

FIGARO

Budu-li se ptát proč?

KOMTESSA

Ptejte se —!

FIGARO

Povězte tedy!

KOMTESSA

Usmívám se, není-li pravda? Ale úsměv tento nemá zítřků. Květ zvadne a už zvadá. Přejdou dny a nebude již takových úsměvů. Snad budu pak moudrá: bude stále obtížnější se smáti. Vzpomenu pak přece na vás, Figaro.

FIGARO

Jste krutá.

KOMTESSA

Zítra či pozítří: du Fois nebo d'Effiat. Nelíbí se mi, pravda, ani ten, ani onen. Nenávidím schodu, který rozhodne a těch, mezi kterými rozhodne.

FIGARO

Ale proč jste chtěla, abych zdvihl květ? —

KOMTESSA

Neptejte se příliš. Všichni jsou oškliví, kdo našli své p r o č.

ADÉLA

(přichází volným krokem; se smíchem znějícím trochu tvrdě)

Náš Figaro! Náš věrný Figaro. (ke komtesse) Mám pro Vás novinu: du Fois a d'Effiat se vrátili. Vaše přítomnost je okouzlí.

KOMTESSA

A král, jehož chtěli zachraňovati?

ADÉLA

Král zachrání se, doufejme, sám. Rozhodli se patrně pro *královnu*.

KOMTESSA

Poslední schod je blíže než jsme myslili. S bohem, Figaro. Vidíte, že jsou úsměvy bez zítřků.

FIGARO

(ukloní se; pak hledí za odcházejícími. Nepozoruje, že pomocník zahradníkův plíži se tichým krokem k němu)

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Nemáte mi ještě co říci?

FIGARO

(neodpovídá. Zrak uztrnul v jediném směru a zdá se, že také jeho touhy)

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Jdu do města.

FIGARO

(mlčí)

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Co vzkážete Jeannettě?

FIGARO

(procitne teprve nyní z hlubokého zamyšlení. Teprve nyní k němu doléhají slova pomocníkova, ale mlčí ještě)

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Dáte jí dostaveníčko na příští noc?

FIGARO

Ano.

OPONA

DĚJSTVÍ DRUHÉ.

ŽEBRÁK

(Divoký kout u řeky. Rozvaliny chatrče na levé straně. Okolo stromy. Je noc. *Lerouge* sedí na sutinách zdí, s nichž může přehlédnouti okolí. Dole pod ním schoulen *Filip*, šestnáctiletý, hubený vytáhlý hoch v rozbité haleně. Opodál za rozvalinami *Gaston* a *Henri*.

LEROUGE

Figaro nepřichází.

FILIP

Jak jsi netrpělivý, strýče. Neodvracíš očí od pěšiny k parku.

LEROUGE

Je už čas.

GASTON

Zradil-li nás.

HENRI

Zabiji ho.

LEROUGE

Ne. Neučiní tak. Znám svého Figara. Běží mu o lásku; to je příliš mnoho. (směje se zlým smíchem) Láska! Jak je to krásná věc.

(Houkání)

GASTON

To je znamení našich.

LEROUGE

Jsou všichni připraveni!

GASTON

Ano. Zámek je obklopen kol do kola.

LEROUGE

Dobrá. A silnice?

GASTON

Silnice je hlídána. Vůz nemůže odjeti; zatarasili jsme ji.

LEROUGE

Dobrá. Bude to o půl noci.

FIGARO

(objeví se v houštině. Hvízdnuti mu odpoví)

Lerouge! Lerouge! (pausa) Nevidím tě.

LEROUGE

Velmi dobře, příteli; nemám než hlas.

FIGARO

(jde za hlasem, stane u Gastona a Henriho)

Zde?

LEROUGE

Ano. Jsem přesný. Jeannetta nezmeškala nikdy dostaveníčka.

FIGARO

Chci s tebou mluviti.

LEROUGE

Mluv.

FIGARO

Chci s tebou mluvit sám.

LEROUGE

Přátelé, odejděte; chceme si s Figarem pohovořit. Co se týká *Filipa*, je to dítě, Figaro. Můžeš mluvit. Potřebuji Filipa; mrzák vždy někoho potřebuje, příteli.

GASTON a HENRI

(odcházejí)

FIGARO

(snaží se vyzkoumat výraz očí žebrákových, jež mu pevně čelí)

Vzkázal jsem své *ano*.

LEROUGE

Nečekal jsem jiného: komtessa je krásná. Jak že jí říkají, *Filipe*?

FILIP

Komtessa *Jaro*.

LEROUGE

Miluješ ji asi tuze.

FIGARO

Co ty víš o lásce, *Lerouge?*

LEROUGE

(upře pohled na Figara; pak pomalu)

Je pravda; nevím mnoho o lásce. Přestal jsem dávno milovat. Přestaneme-li milovati, nenávidíme. O nenávisti vím mnohem více. Máš pravdu, Figaro. Ale není vždy opatrné říkati pravdu.

FIGARO

Chci tvé slovo.

LEROUGE

Nemáš ho?

FIGARO

Chci tvé slovo — přede všemi . . . chci tvůj závazný slib.

LEROUGE

Ženy patří tobě. Dobrá. Já se vypořádám s muži.

FIGARO

Chci ještě nyní tvé slovo.

LEROUGE

Dobrá. Slyš! (Hodiny zámecké bijí) Máme čtvrt hodiny času. Zahoukni, *Filipe.*

FILIP

(houká; houkání odpovídá z různých stran)

LEROUGE

(k Figarovi)

Jsou zde. Tvé přání bude splněno.

(Se všech stran blíží se křovinami venkované; také ženy jsou mezi nimi. Pouze někteří předáci přistupují blíže; ostatní se zřejmou uctivostí *k žebrákovi* vyčkávají opodál. Jsou ozbrojeni, někteří puškami, jiní primitivně. Připadají jak strašidla v groteskních svých cárech.)

ROSA

(udiveně)

Figaro. *Pan* Figaro!

GASTON

Ano, Figaro.

LEROUGE

Ticho, přátelé. Náš dobrý Figaro chce mluvit.

FIGARO

(měří přítomné zkoumavým pohledem; zdá se, že jej poněkud odpuzují groteskní ty noční zjevy. Snaží se však potlačit svůj dojem, anebo aspoň za-

tajit jej. Náhle setká se jeho zrak s pohledem pomocníka zahradníkova. Zdá se, že tento pohled utvrdil jeho rozhodnutí. Pevně.)

Přátelé . . . přišel jsem jako váš druh a pomocník.

ROSA

Pan Figaro?

LEROUGE

Slyšte všichni! Náš druh a pomocník.

FIGARO

Chcete potřít zámek. Já též. Chcete býti lidmi. Já též. Chcete vzpřímit šíji. Já též.

LEROUGE

Slyšte Figara!

FIGARO

Tam v zámku mají zbraně. Vezmu jim je. Zde v lese nemáte zbraní. Dám vám je. Překvapíme zámek; uvedu vás tam.

LEROUGE

Dobrý Figaro.

FIGARO

Málo jich bude klásti odpor. Překvapíme-li je, vítězství je naše; ale . . .

LEROUGE

Pouhá maličkost takové ale . . .

FIGARO

Zaručte mi, že ženám nikdo neublíží. Ženy patří mně.

MARIE

Šibal Figaro.

ROSA

Ženy měly by patřiti všem!

FILIP

Ženy! krásné ženy!

LEROUGE

Ochota zasluhuje odměny; nechť má Figaro své ženy.

FILIP

Strýče!

LEROUGE

Slyšíte, přátelé, jaká je podmínka Figarova. Přistupuji na ni jménem lidu; ženy patří tobě, Figaro.

FIGARO

Tvou ruku.

LEROUGE

Zde.

FIGARO

(podává s tlumeným odporem ruku žebrákovi, schoulenému na zdi)

Slíbil jsi.

LEROUGE

(pozoruje štítivý odpor Figarův; ale ani rys se nezmění v jeho tváři)

Ano.

ROSA

Neměl jsi slibovat.

GASTON

Nekárej žebráka; ví co činí.

LEROUGE

Hotovo. Jděte ..... Jděte za Figarem, přátelé. Zná dobře cestu; otevře vám dvéře. Je čas. Viděli jste krále? Viděli jste kočáry, jedoucí dnešního dne na východ? Vyhlédl z okna; všíml jsem si ho dobře. Vzal jsem peníz a podíval se na tu hlavu. Byl to král.

HLASY

Král!

LEROUGE

Král prchá. Zůstal tu pouze národ. Národ jsme my. Jděte! (odcházejí, Filip chce s nimi) Zůstaň, Filipe.

FILIP

Chci s nimi .... na zámek .... Chci ...

LEROUGE

Zůstaň Filipe; nemám nikoho kromě tebe.

FILIP

Strýče — !

LEROUGE

Pohovoříme si: udusil bych se jinak.

FIGARO

Tiše za mnou, přátelé. (zmizí)

LEROUGE

Gastone! Henri!

GASTON a HENRI

(byli mezi posledními ze zbylých. Čekají až odejdou poslední, vyčkávajíce oslovení žebrákova)

LEROUGE

Pamatujete, co máte činiti?

GASTON

Ano.

LEROUGE

Půjdete za Figarem.

HENRI

Neunikne nám.

GASTON

Je třeba — ? (naznačí gestem bodnutí)

LEROUGE

Teprve, kdyby zradil.

HENRI

Ano.

LEROUGE

Budete s ním zvítězíme-li.

GASTON

Budeme v jeho patách.

LEROUGE

S ním, zmocní-li se žen.

HENRI

Ručíme za to.

LEROUGE

Přiveďte jej i ženy sem. Kdyby chtěl uniknout, víte co činit. Zadržíte jej. Kdyby kladl odpor —

GASTON

Buď klidný.

LEROUGE

Dobrá. Jděte rychle. Za ním.

GASTON a HENRI
(odcházejí hbitě za davem)

LEROUGE

Jdou . . . také oni jdou . . . pouze já nemohu. Prokletá bezmocnost.

FILIP

(hleděl utkvěle směrem, kterým odcházel dav; zrak jeho jako by šel s nimi. Nezdál se být přítomným na scéně a slyšet hovor strýcův s Henrim a Gastonem. Zvuk slov strýcových vyrušil jej ze snění, ale nezměnil směru jeho myšlenek)

Slyšel jsem, strýče . . . (zarazí se)

LEROUGE

Nuže, hochu — —!

FILIP

Nelíbí se mi Figaro.

LEROUGE

Velmi dobře, hochu.

FILIP

Figaro má tak jemné ruce.

LEROUGE

Jako oni.

FILIP

Figaro má tak pěkný šat.

LEROUGE

Jako oni.

FILIP

Figaro má tak hrdý pohled.

LEROUGE

Jako oni.

FILIP

A přece, strýče — (váhá)

LEROUGE

Vyslov se, Filipe; máme dost času pohovořiti si.

FILIP

A přece jsi mu slíbil, strýče . . .

LEROUGE

Slíbil. Ano. Slíbil. Figaro přál si toho tak důtklivě; bylo možno mu odporovat? Je pěkné od něho, prokáže-li nám službu; je přirozeno, žádá-li za ni platu. Z ruky do ruky. Slíbil jsem, nemluvme již o tom. Porozumíš, *Filipe.* Nyní mluvme raději o jiném. O zámku, o kočáru hraběcí milosti, o bujných koních; o pomstě a o smrti. — Mluv, Filipe; pobav svého ubohého strýce. Slyším rád tvůj hlas.

FILIP

Lituji, že nemohu s nimi.

LEROUGE

Lituješ ... A já! (s mrazivým smíchem) Jsi mlád, jsi zdráv; vše je před tebou. Budeš žít. Ženy tě budou milovat a ty budeš milovat ženy, budeš míti syny a dcery, budeš míti svůj krb. Místo, kde budeš doma, místo, kde budeš pán, budeš svobodný, hochu. Nikdo nebude tě smět bít, nikdo nebude smět plivnout ti do tváře. Nikdo nebude tvým pánem. Šťastný!

FILIP

Věříte, strýče, že bude tomu tak?

LEROUGE

Věřím-li, vidím to.

FILIP

Ale otec říká —

LEROUGE

Tvůj otec mluví na plano, hochu. Vyrostl v porobě. Nevidí, má slabé oči. Já vidím.

FILIP

Věřím vám, strýče.

LEROUGE

Slyšíš hodiny? (Hodiny zámecké bijí) Slyšíš hodiny? Bijí svobodu. Bijí pomstu! Bijte, zabte, hodiny!

FILIP

Je vás strašno poslouchat, strýče.

LEROUGE

Čekal jsem tolik hodin, až tyto budou bít. Žil jsem pouze v tom čekání. (hledí směrem k zámku, v pohledu jeho je nenávist) Jsem mrzák, který nemůže s místa. Viděti však mohu. Hleděl jsem dlouho před sebe. Díval jsem se do řeky otvorem zábradlí. Jak krásně tekla řeka! A jak byl rvavý její proud! Seděl jsem a mlčel. Jezdil po mostě pan hrabě. Hleděl tak hrdě do světa: uhni s cesty, holoto; neuhneš-li včas, tím hůře! Setkal-li se s mým pohledem, zamračil se. Nelíbil jsem se; nemohu se nikomu líbiti. Jezdily po mostě také aristokratky. Jak byly bílé a křehké. Filipe, jak byly krásné! A já na ně hleděl. Zamračily se; obluda se na ně zahleděla. A v jejich očích byl hnus.

A tak vše mne míjelo. Lidé se smáli, hýřili, žili úhrnem. Milenci chodili za tmy a tiskli se k sobě. Já na vše zíral a nehýbal se. Žebrák od mostu nebyl více než mrtvá socha svatého na mostě. Byl mnohem méně: nelíbil se, a nemohl se líbiti. Také chudáci chodili mimo mne. Viděl jsem jejich cáry a ubohost. A těm chudým nebyl žebrák od mostu sochou. Mluvili s ním. Pokládáš mne, Filipe, za svého strýce?

FILIP

Říkám vám přece tak.

LEROUGE

Ne. Pierre Lerouge není tvůj strýc. Pierre Lerouge miloval tvou matku. Milovala jej také, dobrá *Marie.* Měli se vzít, když se to přihodilo. (zasměje se) Pěkný ženich mrzák. Co s ním? Vůz pana hraběte spořádal mne pěkně. Tvá matka plakala. Já ne. Řekl jsem jí: jsi volna, jdi. Odvrátila zrak a odešla. Hleděl jsem za ní. Neobrátila se. Bála se svého srdce. Plakala. Já neplakal.

FILIP

Je mi úzko.

LEROUGE

Měli jsme se vzíti — a trochu jsme se už vzali. Nejsem tvým strýcem, ale . . . (hledí na Filipa s výrazem divoké něhy dravce k mláděti)

FILIP
(zděšeně a nejistě)

Oh!

LEROUGE
(trpce)

Lekáš se, hochu? Buď klidný. Nikdo se už nepamatuje na tak dávné doby.

FILIP

A jak mám říkat — — — —?

LEROUGE

Říkej mi strýče; navykli jsme si to už.

A zní to dobře. Mluvil jsem o tvé matce, Filipe? Ano. Byla volná a odešla. Co se mne týká, plazil jsem se na most a natáhl tam ruce.

FILIP

Strý — — — (zarazí se a hledí váhavě na Lerougea)

LEROUGE
(tvrdě)

Pravil jsem ti, abys mi říkal strýče. (pausa) Tvá matka byla hezká, hochu. Jako obrázek. Všichni chlapci ohlíželi se po ní, mihla-li se kolem. Říkali, že je nejhezčí ze vsi.

FILIP
(udiven)

Moje matka?

LEROUGE
(zasměje se)

Tvá matka. Není to směšné? Jsou tomu léta a ta mnoho změnila. Po tobě přišla Marie, po Marii Jeannetta, po Jeannettě Jean. Je nyní ustaralá a bídná. A připomněl-li bys, že bývala nejhezčí ze vsi, sama tomu neuvěří. Ale tam na zámku je komtessa. Ta je krásná, Filipe.

FILIP

Vím, strýče.

LEROUGE

Zovou ji komtessa *Jaro*.

FILIP

Slyšel jsem, strýče.

LEROUGE

Tam je krása, rozkoš, požitek. Ale zde činí bída brzo starým. Kolik je ti let, hochu?

FILIP

Šestnáct.

LEROUGE

Tvé matce je čtyřiačtyřicet. Podívej se na svou matku.

FILIP

Čtyřiačtyřicet let — — —

LEROUGE

Pohleď na jiné, jdi od chaty k chatě; všechny jsou tak znavené a staré. Oh, krása je pouze pro ty v zámcích, Filipe! (Slyšeti v dáli výstřely; Lerouge a Filip naslouchají napjatě.)

LEROUGE

(temně)

Ale také pomsta je pro ty na zámku.

FILIP

Střílejí.

LEROUGE

Ano. Jak krásné zvuky! Střílejte! Neušetřte nikoho!

FILIP

Ani žen?

LEROUGE

Ženy jsou Figarovy.

FILIP

Žel!

LEROUGE

Nežli zemrou, chtěl bych jim vmetnout kletbu ve tvář. Plazím se městem šestnáct let. Šestnáct let odvraceli tváře a házeli mi almužnu hůře, než se psovi hází kost.

FILIP

Zdá se mi, jako bych slyšel výkřik . . . ženský výkřik —

LEROUGE

Není to nic.

FILIP

Neslyšíš, ale já slyším. Byla to žena. Vyšplhám se nahoru . . . . chci vidět . . . chci vidět . . .

LEROUGE

Koho? Ženy, které patří *Figarovi?*

FILIP

Chci je vidět. (na větvi se vztýčí, rozhlížeje se napiatě)

LEROUGE

Nuže?

FILIP
(klesle)

Nevidím nic . . .

LEROUGE

Rány zní ještě.

FILIP

Ale tichnou. Vše je u konce.

LEROUGE

Ještě rána.

FILIP

Poslední.

LEROUGE
(s jásotem)

Mrtvi! Mrtvi! Mrtvi!

FILIP

A zase ten výkřik . . . zase ten ženský výkřik.

LEROUGE
(mne si ruce)

Figaro nezradil. Figaro splnil slovo. (s mrazivým posměchem) Dobrý Figaro!

FILIP
(s výrazem záští)

Šťastný Figaro!

LEROUGE

Šťastný Figaro! Má své ženy! Hle, nač je dobré být na straně lidu.

FILIP

Závidím mu.

LEROUGE

Chápu. Komtessa je krásná. I ta druhá...

FILIP

Ah, ano . . .

LEROUGE

Víš to?

FILIP

Ano, vím . . . viděl jsem . . . koupaly se tehdy . . . . . Tiskl jsem se tehda na strom . . . . . na větvi, na takové husté větvi . . . . (tiskne se, že je téměř skryt zelení) Nikdo mne neviděl . . . nikdo. Ale já viděl. Byla tam u řeky a váhala na okamžik skočit do chladné vody . . . . .

LEROUGE

A ta druhá.

FILIP

Neváhala . . . Ale komtessa *Jaro* . . . . Strýče, jak byla krásná. Bál jsem se jí a přece jsem musil na ni hledět.

LEROUGE

Škoda, že ženy patří Figarovi.

FILIP

Vidím ji . . . Zamhouřím-li oči, vidím ji.

LEROUGE

Dobře, hochu, jsi opravdu (tvrdě) můj synovec. Nevidíš na zámku nic?

FILIP

Co bych měl viděti, strýče?

LEROUGE

Plameny! Chci vidět plameny. Jak jsou nyní vteřiny dlouhé. Šestnáct let nebylo tak dlouhých (vyděšen náhlou myšlenkou) Zradil-li Figaro přece lid! Byla-li vše nástraha! Řekl jsem přece, aby zapálili zámek.

FILIP

Vidím záři —

LEROUGE

Vidíš?

FILIP

Vidím záři . . . . roste, šíří se . . . . . Oheň! Oheň!

LEROUGE

Zapálili . . . . tedy zapálili —

FILIP

Stále roste . . . . Nevidíte dosud, strýče? Hoří, hoří. Musíte již vidět.

LEROUGE

(oddechne si zhluboka)

Tolik let snažil jsem se zapálit zámek. Dnes hoří. Jsem kliden. Mé dílo je u konce. (zamyšleně) U konce? Snad ne.

FILIP

Neviděl jsem nikdy nic tak velikého a hrozného. (přeruší se) Přicházejí.

LEROUGE

Kdo?

FILIP

Nevím . . . . ale slyším kroky v tmách. A nyní . . . . cosi se zabělalo nocí. Aristokratky, strýče!

LEROUGE

Jdou sem.

FILIP

Ano . . . . ano . . . . . (s hrůzou) A ta, kterou nesou?

LEROUGE

Kdo že nese?

FILIP

Figaro . . . . . Figaro nese komtessu *Jaro.*

LEROUGE

Dobře.

FILIP

Zdá se, že jest bez vlády. (měkčeji) Ubohá. (s hrůzou) Je-li mrtva?

LEROUGE

(odmítavě)

Je to aristokratka.

FILIP

Je bez vlády a bílá a bílá .... bílá .....

FIGARO

(nese omdlelou komtessu. Pomocník zahradníkův vede Adélu; za nimi dva mužové v šeru)

LEROUGE

Podívej se .... Ti, kdo jdou za nimi, jsou to Gaston a Henri?

FILIP

Ano.

LEROUGE

Je dobře.

FIGARO

Zde ...odpočineme zde na okamžik; snad se nám podaří vzkřísiti ji ...... Sem .... (k Filipovi, který sjel se stromu a hledí na omdlelou utkvělým, hladovým pohledem) Co civíš? Vodu! Vodu!

LEROUGE

(s afektovanou svou bonhomií)

Řeka je blízko; odejdi pro ni, Filipe. Máš zde džbán.

FILIP

(dívá se ještě na omdlelou)

LEROUGE

Rychle, Filipe, je to pro tuto krásnou dámu. Život je krásný; probudíme ji do něj. Přičiň se, Filipe!

FILIP

(jde)

ADÉLA

(stojí, hledíc zachmuřeně s výrazem odhodlanosti ke všemu na skupinu a pak na Figara)

Figaro! Dobrý Figaro!

FIGARO

Chcete mi něco říci?

ADÉLA

(s posměchem)

Oh, ano, dlouho jsem vám to chtěla říci. Vy jste tedy nezemřel?

FIGARO

Ne.

ADÉLA

Jste volný.

FIGARO

Ano.

ADÉLA

Jste zrádce.

FIGARO

Oh, oh, buďte opatrná . . . . (tiše) Řeknu . . . . . vysvětlím . . .

ADÉLA

A já . . . a já . . . . (rdousí výkřik) Takový je to muž. Vše zmůže láska, neníli pravda? I čest.

FIGARO

(chmurně)

Čest? Nemluvte o cti.

ADÉLA

Mluvme o cti. Tam všichni jsou mrtvi . . . . vaší vinou mrtvi . . . . vaší zradou mrtvi . . . Smál jste se du Foisovi. Padl. Smál jste se d' Effiatovi. Padl. Vy, který jste se smál, jste živ. Hle, vidíte cosi na mých šatech? Je to krev . . . . krev . . . . čí krev? Nevím . . . . . Ale proč to není moje krev? Proč jste nenechal mne zahynout? Bývalo by mi bylo lépe. Nevěděla jsem, že žijete; nevěděla jsem, jak žijete.

FIGARO

(chmurně)

Chápu vaše rozhořčení.

ADÉLA

Ale já vaší zrady nechápu. Smíme se bouřit kdykoli: ale ve chvíli tísně zraditi, Figaro! Zraditi ve zlé chvíli!

FIGARO

(sklání se nad komtessou)

ADÉLA

Figaro! Odstupte od ní. Pošpiníte ji svýma rukama. (s posměchem) A tam . . . je váš spojenec.

FIGARO

(mlčí)

ADÉLA

Váš velitel?

LEROUGE

Krásná slečna mne přeceňuje přespříliš: já a být velitelem pana Figara!

ADÉLA

Jaké ponížení, Figaro. Jaké ponížení pro vás i pro mne.

FIGARO

Nebojte se; nestane se vám nic.

LEROUGE

Buďte klidna, krásná slečno! (s úsměvem) Úplně klidna. Čeká vás jenom láska.

ADÉLA

(k žebrákovi)

Padouchu! (k Figarovi) Bídný! Bídný!

FIGARO

Křivdíte mi.

ADÉLA

Mlčte.

FIGARO

Mou vinou byla jen láska.

ADÉLA

(prudčeji)

Mlčte!

FIGARO

Odpovídám za ni?

ADÉLA

Odpovídáte za sebe.

FILIP

(vrací se s vodou)

Zde je voda. (hledí na komtessu) Je krásná . . . . (hledí na Adélu) Jsou krásné.

LEROUGE

Podej vodu — nic není zdravějšího nad vodu řeky.

FIGARO

(klekne u komtessy)

ADÉLA

Pravila jsem, že vaše místo není tam... Vaše místo není vůbec zde.... Vaše místo bylo na zámku. Žijte své hanbě a nás nechte zemříti.

FIGARO

Zachráním vás.

ADÉLA

Nechci.

FIGARO

Komtessa je moje.

LEROUGE

Ženy jsou Figarovy....

ADÉLA

(s posměchem)

Ženy jsou Figarovy. Udělal obchod! Dobrý obchod! Blahopřeji vám, Figaro: byla to dosud neznámá z vašich vloh. A komtessa vás neslyší? Ženy jsou Figarovy.

KOMTESSA

(procitá ze mdlob)

Adélo!

ADÉLA

Jsem zde.

KOMTESSA

Žijeme?

ADÉLA
Bohužel.

KOMTESSA
Jak je ošklivé to místo!

FIGARO
Buďte klidna . . . buďte klidna . . . .

KOMTESSA
Co se stalo?

ADÉLA
Tažte se Figara!

KOMTESSA
Figaro zde. Nic se tedy nepřihodilo. Pouhý ošklivý sen. (náhle všimne si ostatních) A zde . . . stalo se přece něco?

FIGARO
Nebohá . . .

KOMTESSA
Kde je otec?

ADÉLA
Tažte se Figara!

KOMTESSA
(dívá se tázavě na Figara)

ADÉLA
Odpovězte, Figaro. (pausa) Váš otec je mrtev, komtesso.

KOMTESSA.

Mrtev. A jak je to možno?

ADÉLA

Tažte se Figara. (pausa) Všichni jsou mrtvi, kromě zrádců.

KOMTESSA

Mrtvi ... kromě zrádců (chvěje se) Bojím se, bojím se ... Chci odtud ... odtud ... Mrtvi!

FIGARO

Vzchopte se, komtesso. Ochráním vás. Mám slovo žebrákovo.

FILIP

(pohyb)

LEROUGE

Figaro má mé slovo.

KOMTESSA

(vztyčuje se, dívajíc se vyděšeně na žebráka)

Tam ... tam ... to ...

LEROUGE

Tam, to jsou hnusné zbytky člověka, má krásná; zbytky člověka ... s vaším dovolením.

KOMTESSA

Poznávám jej: žebrák od mostu. Ale jak je strašný. Chci odejít.

FIGARO

Můžeme odejít. Jsme volni.

LEROUGE

Sečkej okamžik, příteli. Chceš se vzdalovat radosti lidu. Dostál jsi svému slibu. Uvidíš, jak je ti lid vděčen.

ADÉLA

(ke komtesse)

Slyšíte žebráka.

KOMTESSA

(hledí s hrůzou na žebráka)

On! On! On!

FIGARO

(k žebrákovi)

Mlč!

LEROUGE

Vymykáš se díkům lidu? Neměl bys tak činit. Zapomeneš-li na lid, zapomene také lid na svou vděčnost.

FIGARO

Co chceš ode mne? Zámek hoří. Máš, co jsi chtěl.

LEROUGE

Ty též.

KOMTESSA

(ztrnule)

On! Figaro!

FIGARO

(hledí na ni váhavě, pak postoupiv blíže, pevně a důrazně)

Já. Figaro. Ano. Proč jste se posmívala muži, který miluje? Proč jste jej naučila ptát se? Řekla jste, že smím milovati. Miluji.

ADÉLA

Pojďte, komtesso. Vzpomeňte na mrtvé; ti, kdož tu zůstali, nejsou jich hodni.

FIGARO

Miluji vás. Chci vás mít. Hledíte na mne s hrůzou; chci, aby ta hrůza stala se láskou. Můj duch není horší ducha pana d' Effiata: mé srdce není horší srdce pana du Foisa. Jsem muž a hrdý muž. Chci se bít pro vás. Chci —

ADÉLA

Zabíjeti pro vás.

FIGARO

Chcete mne vinit, komtesso *Jaro?* Proč jste byla krásná? Proč jste měla pro mne úsměv? Učinil jsem vše pro ten úsměv a ještě učiním.

FILIP

(k žebráku)

Strýče . . .

LEROUGE

Nech Figara vrkat; slyším rád řeči tak něžné.

FIGARO

Chcete jíti se mnou? Budu vám ochranou. Odstraním vše z vašich cest, co by bylo příliš tvrdé pro vaše nožky. Starý svět se řítí; utvořím pro vás nový. Jsem silný, komtesso, budu silnější s vámi. Uvidíte, kdo je Figaro.

ADÉLA

Neposlouchejte ho, komtesso.

FIGARO

Je čas, komtesso. Je čas.

ADÉLA

K smrti.

FIGARO

K životu.

LEROUGE

Trpělivost, Figaro! Tvůj vděčný lid přichází.

KOMTESSA

Smrt! . . . kdo to mluvil o smrti. Je to tak ošklivé slovo.

ADÉLA

Je to krásné slovo, komtesso. A vzpomeňte si přece: jste před vrahy svého otce. Pohleďte na ně: nejsou jejich ruce zbroceny ještě krví? Chcete být před nimi slabá?

KOMTESSA

Vrahové. . . . Vrahové . . . I Figaro.

FILIP

(dívá se na komtessu)

Jak je krásná, strýče, chvěje-li se tak. Máš velikou moc, strýče. Není možno uhasit pro ni požár zámku?

LEROUGE

Ne. Zakládám oheň, ale nehasím.

(Dav vchází na scénu; záře pochodní osvětlí shluk. Reflex této záře zbarvuje tváře vzbouřenců, dříve již zardělé rozčilením. V jejich pohybech, v jejich činech znatelno opojení chvíle)

MUŽ

Vítězství.

STAŘEC

Ten pelech lotrovský hoří. Je mi tepleji . . . . . . mnohem tepleji . . . . . . Nechvěji se již zimou, jako jindy.

MARIE

Chtěla bych tančit . . . . chtěla bych tančit . . . . .

ROSA

Vkročila jsem tam prvá. Kule fičela zcela blízko mé tváře. Mám právo tančit prvá.

LEROUGE

Netanči, Roso, ještě.

ROSA

Proč?

LEROUGE

(ukazuje na Adélu a na komtessu)

MARIE

Aristokratky.

MUŽ

Hledal jsem je . . . . . Zde jsou . . . . Žijí ještě. Tím lépe. (chce blíže k Adéle a komtesse)

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Ustaň! Jsi opilý!

MUŽ

(výhružně)

Žijí ještě!

FIGARO

(vztyčí se hrdě a energicky proti davu, zář ohně naň padne)

Vymínil jsem si život žen.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Figaro má pravdu.

HLAS v pozadí

Sláva Figarovi!

JINÝ HLAS

Vedl nás.

JINÝ

Dal nám zbraně.

JINÝ

Je přítel lidu.

ROSA

Proklaté aristokratky! (pohled její se utká se zděšeným pohledem komtessiným)

KOMTESSA

Bojím se . . . . . Je ohyzdná . . . . . .

ROSA

(spíš vytuší než slyší její slova)

Zmije zůstane zmijí.

FIGARO

Místo. Odvedu je.

ROSA

Kam?

FIGARO

Z cesty!

LEROUGE

Z cesty! Jsou volny!

FILIP

Strýče!

LEROUGE

Jsou volny. Ale ať připijí na zdraví lidu.

STAŘEC

Ano!

MARIE

Ať přísahají, že nezradí.

ADÉLA

(hrdě hledí na rozvášněný lid)

Vrahové! Vrahové!

ROSA

Slyšeli jste?

MARIE

Hrdopýšky.

MUŽ

Bylo by třeba zkrotit je.

ROSA

Necudy.

FIGARO

Ticho, Roso! Přijímáš příliš mnoho milenců.

ROSA

(nenávistně)

Odpykáš to, Figaro!

ADÉLA

Vrahové! Vrahové! (k Figarovi) Vrahu! Vrahu!

KOMTESSA

Chci odejít. Nesnesu těch pohledů . . . Je mi úzko.

LEROUGE

Tvé ženy se ti bouří, Figaro!

MUŽ

(výhružně)

Tedy nepřipijí?

LEROUGE

Ne.

FILIP

Neublížte jim: jsou tak krásné a bílé.

LEROUGE

Ano. Pohleďte na ně. Jsou krásné z vaší bídy. Jsou krásné — pro Figara . . .

FILIP

Jsou slabé . . . . .

LEROUGE

Slabé! A ony ožebračily Francii. Ony způsobily všechnu bídu. Ony braly nám z rukou chléb, aby jej pošlapaly. Na to byly dost silné, ty děvky dvora!

FIGARO

Lerouge!

ADÉLA

K smrti jsme dosti silné; máš pravdu, žebráku.

FIGARO

Mlčte, pro boha mlčte. Zkazíte vše.

ADÉLA

Chci tomu.

FIGARO

Nešťastnice! (obrácen k žebrákovi) Slíbil jsi.

LEROUGE

Slib se stal. Ženy patří Figarovi. Slišeli jste to. Ženy patří Figarovi. Ale Figaro patří lidu.

FIGARO

Co tím chceš říci?

LEROUGE

Odvoláváš se na slib. Je něco mocnějšího nežli sliby a přísahy a to je spása lidu.

FIGARO

Slib zůstane slibem.

LEROUGE

Přeji si právě, aby jím zůstal. Mysli si o mně cokoli, příteli. Řekni: Lerouge je bídák, Lerouge je vyvrhel. Lerouge je padouch. Má čest znamená tak málo. Vezmi si ji.

FIGARO

Pěkná kořist!

LEROUGE

Jsi přítel lidu, Figaro?

FIGARO

Mé skutky mluví.

LEROUGE

Tvé skutky mluví: poslyšme jejich hlas. Vedl jsi nás na zámek, abys se zmocnil aristokratek!

ADÉLA

Ano, ano, ano.

FIGARO

Ničíte sebe.

ADÉLA

Chci tomu!

MUŽ

Žebrák má pravdu.

ROSA

Figaro je loutka aristokratek.

LEROUGE

Figaro, lid je ti cizí.

FIGARO

Jsi ty lidem, Lerouge?

LEROUGE

Lid neumí voliti slov jako ty. Je velikomyslný, ale také spravedlivý. Ježto je spravedlivý, nechá tě odejít. Figaro, urazil jsi lid: svobodu považoval jsi za kuplířku. Ale pomohl jsi také lidu. Proto ti lid odpouští.

ROSA

Nikdy.

GASTON

Jsi nespolehlivý.

LEROUGE

Jsi volný: odejdi

FIGARO

Zůstanu.

LEROUGE

Varuji tě.

FIGARO

Pierre Lerouge, mluvíš, jako bys chtěl hrozit. Nebojím se. Mluvíš, jako bys chtěl poroučet. Neposlechnu. Nezavrhl jsem pána, abych přijal jiného.

LEROUGE

Odejdi!

FIGARO

Za koho mluvíš, Lerouge? Lid to není. Lid není takový, jak ho líčíš! Zápasí, je-li ohrožen. Netouží po krvi, je-li vítězem.

HLAS

Má pravdu.

FIGARO

Neodejdu; zůstanu, abych připomínal povinnost.

LEROUGE

Varoval jsem tě, Figaro. Mluvme nyní jasně. Pro koho žádáš milosrdenství? Pro ty ženy. Od koho? Od nás.

FIGARO

Žádám od svobodných svobody.

LEROUGE

Pohleďte na sebe, svobodní. Jste ubozí a bídní. Od dětství nedovedete se smát.

Šklebíte se jako se šklebí mrtví. Rvete se s hroudou o kus chleba, dnes vítězíte vy, zítra ona. A ona vítězí naposled. Kdo vás učinil takovými? Oni. Pohleďte na svůj domov. Váš krb je vyhaslý, vaše ženy šeredné, vaše děti nahé. Kdo je učinil takovými?

GASTON

Má pravdu.

HENRI

Má žena stůně.

MUŽ

Mé děti hladovějí.

LEROUGE

Ta žena odvracela se s hnusem od tebe, *Roso*, jako se odvracela s hnusem ode mne. Má pravdu, Roso, všichni tak činí. Milenci noci opouštějí tě ráno, ohlížejíce se plaše a s ostychem; zdá se, že tvá láska je pokořuje. Ty ženy mají jinou lásku. Nejsou ohyzdné, muži nestydí se ráno za ně. Muži honosí se jejich přízní.

ROSA

Jak jich nenávidím!

LEROUGE

Ale Figaro necítí jako ty a my. Žil s aristokraty a cítil a myslil s nimi. Živil

se odpadky s jejich stolů. Sbíral také odpadky jejich myšlenek. Líbí se vám váš miláček, komtesso?

FIGARO

Mlč, padouchu!

LEROUGE

Jsi bastard, ale přece jejich krev. Čí jsi bastard? Nevíš. Ale víš, že jsi bastard něčí. Pýcha jejich krve bouřila se v tobě, když hleděli neuctivě na tebe, jenž jsi se domníval, že jsi jim roveň. Vymyslil sis' něco. Odstraníš je, abys zaujal sám jejich místo. Zbavíš se pána, abys byl pánem sám. Ale vše jde svou cestou; nezastavíš proudu. Vlny strhnou tě ssebou.

FIGARO

(hrdě)

Čekám.

LEROUGE

Pověz, Figaro: cítíš s námi?

FIGARO

Ne s tebou, netvore.

LEROUGE

Se mnou ne. Jsem na to hrd. Odkryl jsem tvé plány. Náš úkol byl, opatřit ti milenky. Je třeba, aby lid měl své úkoly. Zámek hoří. Kaštany vytaženy z ohně:

nyní přichází Figaro a chce svoje kaštany. Figarův cit pro lid byl obchod: z ručky do ručky.

FIGARO

Miluji svobodu.

LEROUGE

Miluješ komtessu *Jaro.*

FIGARO

Buďme milosrdni, jsme-li vítězi.

LEROUGE

Buďme nemilosrdni, chceme-li jimi zůstat.

FIGARO

Nevražděte bezbranných žen.

LEROUGE

Co na tom, zachráníme-li volnost?

FIGARO

Braňte lidskost, přátelé, braňte!

ADÉLA

Braňte mu komtessu *Jaro.*

FIGARO

Šílíte!

ADÉLA

Vidím pouze.

LEROUGE

Lidskost. Figaro mluví o lidskosti. Jaké to slovo! Dnes káže, abychom zachovali aristokratky. Zítra přikáže, abychom sehnuli šíji, pozítří, abychom dali hlavy katovi. Neboť co znamená život a svoboda těchto žen? Smrt naši! Věří někdo, že odejdou odtud, jako přítelkyně lidu? Není možno zastavit se na půl cestě. Jestli-že byly oběti, ať není svědků.

HLAS

Ano.

ROSA

Zabte aristokratky!

MARIE

Zradí nás!

ADÉLA

Luzo! Luzo!

ROSA

Hle, jak syčí!

ADÉLA

Vrahové!

ROSA

Buďme jimi, nazývá-li nás tak.

FIGARO

Neposkvrňujte se krví . . . zbytečnou krví.

LEROUGE

Kdo mluví o krvi? Je zde řeka, přátelé!

ROSA

Do vody, do vody!

MUŽ

Do řeky, do řeky!

FILIP

Ne tak, strýče!

FIGARO

Zabraňte zločinu!

LEROUGE

Figaro káže.

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Má pravdu.

STAŘEC

Nechť tedy přísahají!

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Ano, budou přísahat!

FILIP

Ušetřte žen! Ušetřte žen!

(zdá se, že exaltace utuchá, klid jakoby se vracel. Rosa ustupuje reptajíc. Lerouge chce protestovat, ale pak pohlédne na Adélu. Bonhomní výraz objeví se v jeho tváři)

LEROUGE

Budou tedy přísahat.

FIGARO

Ano.

LEROUGE

(k Adéle)

Budeš přísahat.

ADÉLA

Ano.

FIGARO

Díky bohu, budou přísahat.

ADÉLA

Ano, ano, ano!

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Slyšíte přec.

FILIP

Budou žít!

ADÉLA

Budeme přísahati: já i komtessa. (dívá se na Figara) Budeme přísahati: ale nezachováme vynucené přísahy!

FILIP

Běda!

ZAHRADNÍKŮV POMOCNÍK

Zabíjí se.

FIGARO

Konec!

ROSA

Zradí! Praví to samy, že zradí.

ADÉLA

Ano!

LEROUGE

Slyšíš lide? Slyšíš Figaro?

FIGARO

Komtessa však nezradí.

ADÉLA

(stále hledíc na Figara)

Komtessa zradí mnohem spíše, než já. Komtessa zradila otce, domov, ženicha. Zradí.

ROSA

Obě zradí.

LEROUGE

Nuže?

ROSA

Na smrt! Na smrt!

MARIE

Zabte!

MUŽ

Smrt!

FILIP

Ne! Ne! Chci je! Jsou tak krásné a bílé. Chci je. Dej mi je, strýče. Miluji je. Budu je milovat. Ať zradí . . . . ať zradí . . . . bude-li to až zítra. Ale dnes . . . . dnes je chci, strýče.

FIGARO

Šílenče!

FILIP

Chci je, *otče.* (ukazuje na Figara) Vezměte si tohoto, třeba-li, aby někdo zemřel. Vezměte si jej. Je to zrádce, jak říká strýc. Do vody! Na smrt! *Otče!*

MARIE

Otče? Co říká?

FIGARO

Pozbyl smyslu.

LEROUGE

Klid, Filipe.

FILIP

Budou mé, budou mé!

LEROUGE

Budou tvé, chtějí-li žít — —

FILIP

Budou žít. Budu je milovat!

ROSA

Ano . . . ano . . . Budou Filipovy —

LEROUGE

(k Adéle)

Slyšela jsi? Chceš žíti?

ADÉLA

Ne.

LEROUGE

(ke komtesse)

A ty?

KOMTESSA

(chvěje se)

Bojím se . . . . bojím . . . .

LEROUGE

(příkře)

Mluv, není času!

FILIP

(jásavě)

Bude žít! Bude moje!

FIGARO

Ne. (sáhne po dýce a bodne Filipa; Filip padne)

LEROUGE

Filipe! (skloní se k němu) Filipe! (k Figarovi) Zabil jsi! Zhyneš! (velitelsky) S všemi do řeky! (skloní hlavu nad umírajícím) Filipe! Synu! (Gaston, Henri a jiní chopí se Figara, marně se bránícího)

ROSA

Svažte je! Svažte je spolu! Figaro má své aristokratky.

FIGARO

(k Adéle)

Proč jste nás zničila?

ADÉLA

Nemohli jsme spolu žít. Ale zemřeme spolu.

ROSA

Svatební lože čeká!

FIGARO

Komtesso *Jaro!*

(vlekou svázané k řece a mizejí za scénou, na níž zbude pouze žebrák nad mrtvolou Filipovou)

ADÉLA

(za scénou: výkřik radosti)

Figaro!

KOMTESSA

(za scénou: výkřik hrůzy)

Figaro!

OPONA

PORAŽENÍ

Provozováno na Národním divadle

1911

OSOBY:

MARKÝZA DESMAROUX
KOMTESSA de CROUSEILHES
VICOMTE JEUDY-ROBOUR
CHEVALIER de GRESSET
ŽALÁŘNÍK - VOJÁCI

Doba děje: r. 1793.

Cela v Abbaye za doby revoluce.
Její studenost a chudoba jest mírněna zřejmou koketní snahou. Je ráno zasmušilého dne. Tři vězňové dlí v cele: Markýza, komtessa a de Gresset. Markýza jeví známky netrpělivosti.

De GRESSET

Čekáte ještě, markýzo?

MARKÝZA

Náš cercle není úplný.

De GRESSET

Buďte beze strachu; nikdo vám neodloudí hosta. Jeudy-Robour přijde.

MARKÝZA

Váš tón je podivný. Mrzíte se na mne?

De GRESSET

Nemohu, markýzo. Ale Jeudy-Robour mne dráždí. Závidím mu trochu. Mně nestalo se nikdy, abych byl pohřešován.

KOMTESSA

Nevíte toho.

De GRESSET

Takové věci vždycky víme.

KOMTESSA

Tušíme, chcete říci.

De GRESSET

Víme, komtesso. — Vidíme, co se děje za našimi zády, nepotřebujeme se ani ohlédnouti.

KOMTESSA

Skutečně nutno báti se vašeho zraku.

De GRESSET

Také markýza vidí dobře; vsaďme se, že vicomte přichází.

MARKÝZA

Ale . . . vicomte . . .

De GRESSET

Je zde.

JEUDY-ROBOUR

(přichází; hledí zamyšleně na dámy, jež pozdravuje)

De GRESSET

Přicházíte pozdě, příteli. Ale vždycky včas, abyste vytlačil ty, kdož přišli dříve.

JEUDY-ROBOUR

Oh, nechci nikoho vytlačiti. —

De GRESSET

Cercle je úplný, markýzo.

JEUDY-ROBOUR

Promiňte, prosím, že jsem se zdržel; psal jsem.

De GRESS T

Paměti?

JEUDY-ROBOUR

Nechci vzpomínati.

De GRESSET

Poslední vůli?

JEUDY-ROBOUR

Snad.

De GRESSET

Poslední vůle je zde včasná věc. L'Abbaye je místo, odkud zpravidla vycházíme kratší, než jsme přišli.

MARKÝZA

Oh!

KOMTESSA

Víte-li, že jste protivný, chevalier?

De GRESSET

Odpuštění, možno-li. (s pohybem ruky) Vězení poněkud omlouvá; kazí se tu styl. Nuže, *Jeudy-Roboure,* co jste psal? Dobré rady svým dědicům? Úplnou zpověď? Dala vám asi práce!

JEUDY-ROBOUR

Byl to dopis.

MARKÝZA

Dopis . . .

JEUDY-ROBOUR

Dopis dámě.

KOMTESSA

Oh!

JEUDY-ROBOUR
(k markýze)

Dopis Vám —

De GRESSET

Zdálo by se, že není nutno psát, kde možno mluviti.

KOMTESSA

Zapomínáte, že některé věci se neříkají.

JEUDY-ROBOUR
(jakoby neslyšel)

Chcete ten dopis číst, až budu mrtev?

MARKÝZA

Mrtev?

De GRESSET

Taková lektura jest příliš pozdní. Radím vám, markýzo: čtěte dříve!

JEUDY-ROBOUR

Potom, markýzo.

De GRESSET

Není zde ani místo klidné lektury. Začneme-li číst, nevíme, dočteme-li.

KOMTESSA

Nevíme toho nikdy, chevalier!

De GRESSET

Můj obdiv, komtesso: jste vždycky plna ducha.

KOMTESSA

Víte, že jste řekl zlou věc?

De GRESSET

Zlou?

KOMTESSA

Ukrutnou věc. Duchaplná žena! Ale to je ortel na smrt. Je mnohem horší říci ženě „jste duchaplná", nežli říci: „jste nesnesitelná." Pro ženu jest nezbytno nebýt . . . . plna ducha. Všichni rozumní mužové zbožňují hloupé ženy. Kdežto u mne — — —

De GRESSET

Je tomu naopak . . . . .

KOMTESSA

Kdyby aspoň tomu bylo naopak. Ale dovede-li žena milovat, čeho nechápe,

muž toho nedovede. Duch ženy je horší malomocenství. Nikdo nemiluje už jí; nanejvýš její pověst. Jste milencem duchaplné ženy ze sta důvodů; nikdy proto, že by jste ji miloval. Je stupínek žebříku, vývěsní štít, podmínka prosperity. Více nic. Nejhorší je, nejsme-li dost hloupé, abychom toho nepozorovaly.

MARKÝZA

Závidím vám, má drahá; jste tak daleko odtud.

KOMTESSA

Okolí je tak málo příjemné, že nezbývá nic jiného.

MARKÝZA

Není-li však sil?

KOMTESSA
(odmítavě)

Oh!

MARKÝZA

Bojím se.

KOMTESSA

Báti se je plebejské slovo. Luza vítězí opravdu, přebíráme-li její slovník.

MARKÝZA

Bojím se něčeho; není to vlastně smrt sama —

KOMTESSA

Nuže?

MARKÝZA

. . . . . . nýbrž to, co předchází.

De GRESSET

Ach, ano, chápu to.

JEUDY-ROBOUR

Ti barbaři tam dole!

MARKÝZA

Představím-li si to vše: *Conciergerie*. Čekání. A ta jízda . . . (s hrůzou) ta věc!

JEUDY-ROBOUR:

Nebohá!

De GRESSET

Oh, ano: umříti, co na tom? Je to forma, která nevadí. Smrt revoluce nemá hezké formy. To je, co jí vyčítám už dávno. (Pausa) Mohl bych snad učiniti něco pro vás.

MARKÝZA

Vy?

De GRESSET

Já. Je to podivné, ale je tomu tak. Mohl bych ještě zde v Abbaye učiniti něco pro vás . . . Snad (zarazí se a pohlíží upjatě na markýzu)

KOMTESSA

Věděla jsem to: nezbývalo než to. Odejděme, vicomte! Zdá se, že je třeba, aby *Gresset* měl své zvláštní slyšení.

De GRESSET

Promiňte, komtesso: neprosil jsem vás o to.

KOMTESSA

Hle, nač je míti ducha; chápeme tiché žádosti. Vicomte . . . . chcete také pochopiti?

JEUDY-ROBOUR

Markýzo! (podává jí dopis) Okamžik: Nečtěte dříve, nežli smluveno . . .

KOMTESSA

Pojďte! Gresset volil lepší část; potěším vás však. Nutno těšit jiné, netěší-li nikdo nás . . .

(Jeudy-Robour a komtessa odcházejí)

De GRESSET

Markýzo . . .

MARKÝZA

Mluvte . . .

De GRESSET

Říkala jste, že se bojíte těch ohavných věcí: špinavé káry, ošklivých žen . . . .

MARKYZA
(vpadá)

Ano.

De GRESSET

Nikoliv smrti samé.

MARKÝZA

Ano.

De GRESSET

Hle, tomu lze odpomoci: zachoval jsem trochu jedu. Neříkám, že je příjemné zhynouti tímto jedem; říkají však, že to není . . . příliš nepříjemné. Zajisté znamená to rychlý konec.

MARKÝZA

Ten jed jste měl pro sebe, pravda-li?

De GRESSET

Ano.

MARKÝZA

A zříkáte se ho . . .

De GRESSET

Přenechám svou hlavu Sansonovi.

MARKÝZA

Je to pro vás oběť.

De GRESSET

Říkáte oběť?

MARKÝZA

Smím ji přijmout?

De GRESSET

Smíte ji zamítnout?

MARKÝZA
(přijímá váhavě)

Díky . . . (s pohledem ven) Jsme hotovi?

De GRESSET

Okamžik ještě . . . bylo tak krásné slyšet to slovo.

MARKÝZA

Díky! . . .

De GRESSET

Potřebuji něčeho, co by mi zůstalo pro nepříjemné chvíle.

MARKÝZA

Ale . . .

De GRESSET

Spěcháte příliš. Bolí mne to.

MARKÝZA

Bolí?

De GRESSET

Pamatujte se, že jsem byl vždy vaším stínem . . . vaším velmi věrným stínem.

(s úsměvem) Já a *Jeudy-Robour.* (s jiným úsměvem) Smáli se nám téměř. Kdybych měl mluviti pravdu, řekl bych, že právem... Mně totiž, markýzo. Co se *Jeudy-Roboura* týká . . .

MARKÝZA

Chevalier!

De GRESSET

Promiňte. Nemohu se zbaviti té malichernosti. *Jeudy-Robour* je má slabá stránka. Dostanu se vždy do ohně. Víte, že jsme staří kamarádi?

MARKÝZA

Ano.

De GRESSET

Od něho?

MARKÝZA

Ode všech.

De GRESSET

Bylo to podivné . . . opravdu podivné a přece vlastně nutné. Jdou-li dva kamarádi vždy věrně vedle sebe, dožijí se různých osudů. Jeden z nich přijímá všechno štěstí . . . druhý . . . opak . . . Štěstí se nedělí, markýzo!

MARKÝZA

Míníte, markýzi?

De GRESSET

Jeudy-Robour byl z první kategorie. Já z druhé. Stalo se mi cos podobného, nač si stěžovala komtessa. Nikdy jsem nebyl milován . . . tak, jako byl tolika ženami milován *Jeudy-Robour*.

MARKÝZA

Přepínáte, chevalier!

De GRESSET

Vy víte velmi dobře, že nepřepínám.

MARKÝZA

Jak jste jízlivý!

De GRESSET

Mluvme o *Jeudy-Robourovi*. Bylo to osudné sousedství. — Nevím, jaký je toho důvod. Ale existuje-li, má své příčiny.

MARKÝZA

Existuje-li!

De GRESSET

Máte dopis *Jeudy-Robourův*. Tento dopis byl by mohl dotvrdit pravidelnost zjevu.

MARKÝZA

Nečtla jsem ho.

De GRESSET

Netřeba vám čísti. Mohl bych vám říci obsah do slova. Ale vy, markýzo, toho nepotřebujete —

MARKÝZA

Neznám ho.

De GRESSET

Ale já jej znám.

MARKÝZA

(s úmyslem zavést jinam směr řeči)

Ale soudíte-li tak o nevýhodě svého sousedství, proč jste se nerozloučili dávno? Jste jako *Pylades a Orestes.*

De GRESSET

Můj osud! Neunikneme osudu. Víte, jaká toho byla příčina? Dva lidi vedle sebe neudržuje obyčejně láska, ba ani přátelství. Rozejít se znamenalo by útěk. Nechtěl jsem utéci. Šlechtic, francouzský šlechtic neutíká, ani se nebojí. Myslil jsem si ostatně, že přijde okamžik, kdy se mi podaří prolomiti hráz. — Jaký by to byl požitek triumfovati jedenkráte nad tolikerým vítězem! Tato bláznivá víra činí nás po leta nerozlučnými. Zdáme se přáteli . . . nebo jimi opravdu jsme. Ale jsme přáteli, mezi nimiž je malý nevyrovnaný účet; malý, ale nepříjemný účet. Až účet vyrovnáme, vše bude v pořádku.

MARKÝZA

Podivné.

De GRESSET

Ne tak příliš. Hle, markýzo, jaká je situace. Chci-li vyrovnat svůj účet, nemám už mnoho času. Uznáte, markýzo, že věc spěchá. (Mlčení.)

De GRESSET

Mám vážné důvody prositi vás o něco.

MARKÝZA

Mluvte!

De GRESSET

Pravíte, že *Jeudy-Robour* není vám blízký.

MARKÝZA

Ano.

De GRESSET

Že neznáte, že netušíte obsahu jeho dopisu!

MARKÝZA

Ano.

De GRESSET

Dopisu, který máte číst po jeho smrti.

MARKÝZA

Ano.

De GRESSET

Říci: čtěte po mé smrti, znamená v podobném případě: čtěte okamžitě.

MARKÝZA

Pro mne nikoliv.

De GRESSET

Nuže, nechcete ho čísti; přistupme na to, co pravíte. Řeknu vám obsah dopisu. *Jeudy-Robour* ujišťuje vás svou láskou; může tak mluvit nyní, kdy je mrtev. Miloval vás. Ve všech ostatních ženách miloval jen vaše tušení. Miloval vůbec nějaké ženy? Nepamatuje se. Pouze vy jste zbyla v jeho paměti a vyplňujete ji celou.

MARKÝZA

Chevalier!

De GRESSET

Nuže. Veliká slova, veliká slova. Znáte novou *Héloisu.*

MARKÝZA

(mlčí)

De GRESSET

Sloh *Jeudy-Robourův* je à la *Rousseau.* Nemám rád *Rousseaua.* Vy jej máte ráda, markýzo?

MARKÝZA

Nemohu toho říci.

De GRESSET

Sloh *Rousseauův* není nejlepší. Není prost chudoby . . . . vulgárnosti . . . . .

MARKÝZA

Snad.

De GRESSET

Domestik, který se bouří. Revoluce je jen epilog. Epilog? Je to jediné skutečné dítě domestikovo. (s úsměvem) Vidíme to na něm.

MARKÝZA

Budiž.

De GRESSET

Prosbu ještě: prokázal-li jsem vám malou službičku, má to nepatrný význam! Zapomeňte na to.

MARKÝZA

Vyslovte se konečně.

De GRESSET

Není to tak snadné. Ale nutno-li to říci: zničte dopis *Jeudy-Robourův.*

MARKÝZA

Proč?

De GRESSET

Říkala jste, že vám na něm nezáleží.

MARKÝZA

Ovšem.

De GRESSET

Křesťanský skutek: ukážete, že jsem se bál zbytečně.

MARKÝZA

Čeho?

De GRESSET

Že už nebude příležitosti revanšovati se

MARKÝZA

Míníte!

De GRESSET

Že milujete *Jeudy-Roboura.*

MARKÝZA

Ne. Klamete se, chevalier.

De GRESSET

Nuže, lze doufati?

MARKÝZA

Trváte na tom?

De GRESSET

Ano.

MARKÝZA

Roztrhati dopis nečtený . . .

De GRESSET

Ovšem.

MARKÝZA

Dopis *Jeudy-Robourův* . . .

De GRESSET

Zcela správně.

MARKÝZA

Obsahující snad jeho poslední přání...

De GRESSET

Ano.

MARKÝZA

Nezdá se vám, že žádáte příliš mnoho?

De GRESSET

Oh, jsou lidé, kteří nesmějí nikdy nic žádati. Žádají vždy příliš mnoho. Případ je jasný.

MARKÝZA

Podezíráte mne.

De GRESSET

Oh, ne. Vizte však: zničíte-li list, neublížíte nikomu. Nikdo se nedoví, že list byl zničen. *Jeudy-Robour* odejde v důvěře, že dopis přečtete. Ve vašich rukou je naopak způsobiti mi radost, nevinnou, pošetilou radost. Působiti radost

je úkol krásných žen . . . (jiným tónem) Není to snad žárlivost . . . Není to snad ješitnost . . . Je to něco jiného, markýzo.

MARKÝZA

Nuže, vyhovím vám.

De GRESSET

Dík, mnohem větší dík.

MARKÝZA

Hned?

De GRESSET

Není tu času nazbyt.

MARKÝZA

Zničte jej . . . sám.

De GRESSET

Vy, markýzo.

MARKÝZA

(váhá, pak roztrhá dopis)

De GRESSET

Dík! Dík!

MARKÝZA

Přiveďte komtessu a *Jeudy-oboRura*; čekají příliš dlouho.

De GRESSET

Ano. Dík! (jde)

MARKÝZA

(sbírá pečlivě zlomky dopisu a uschovává je. *De Gresset, Jeudy-Robour a komtessa* se vracejí.)

MARKÝZA

Promiňte, rozhovor byl dlouhý.

JEUDY-ROBOUR

Opravdu dlouhý.

KOMTESSA

Podezřele dlouhý —

MARKÝZA

Zde se nepodezírá.

KOMTESSA

Proč?

De GRESSET

Čas prchá rychle, hovoříme-li s markýzou. Víte to zajisté, *Jeudy-Roboure.*

JEUDY-ROBOUR

Velmi dobře. (Pausa) Jste velmi vesel, chevalier.

De GRESSET

Opravdu?

JEUDY-ROBOUR

Markýza . . . markýza není tak veselá.

MARKÝZA

Nemohu.

JEUDY-ROBOUR

Není-li markýza veselá, jak můžete býti vesel vy.

De GRESSET

Zdá se, *Jeudy-Roboure,* že ani komtessa není příliš dobrého rozmaru.

KOMTESSA

Neříkám, že by byla vina na *Jeudy-Robourovi.*

De GRESSET

Je nutno obveseliti smutné.

JEUDY-ROBOUR

Nevím, dovedeme-li to.

De GRESSET

Doufejme . . .

JEUDY-ROBOUR

Nemluvil jsem správně; nevím, dovedu-li to. Nejsem sám vesel. Mám mrzuté myšlenky. Litujete, markýzo, něčeho ve svém životě?

MARKÝZA

Možná.

JEUDY-ROBOUR

Já lituji . . . velmi lituji. Myslím, že jsem mohl mnohem více milovati.

KOMTESSA

Je to veliké slovo, vicomte.

JEUDY-ROBOUR

Posmíváte se, komtesso. A já jsem vážný. Dnes jsem opravdu vážný. Smál jsem se také, markýzo. Snad se budu opět smáti, zbude-li trochu času. Ale nyní nemohu.

KOMTESSA

Pospěšte si, každý okamžik mohou vás vyvolati. A pak s bohem, úsměvy. Nedostanete se do dobré společnosti.

De GRESSET

Rousseau a anglomanie; to je vše.

JEUDY-ROBOUR

Dělá to vzduch . . . vzduch je zcela jiný.

De GRESSET

A, nutno přiznati, mnohem bídnější. Cítiti v něm parfum zářijových vražd.

KOMTESSA

A k tomu jakobínské čepice.

JEUDY-ROBOUR

Jakobínská čepice souvisí snad také s věcí. Nevím. Bylo mi nějak těžko. Prázdnota. Věříte, markýzo, že mi bylo jako zabloudilému dítěti?

De GRESSET

Dokonalý Rousseau; rozplačte se, vicomte, neschází už nic.

KOMTESSA

Nebýti guillotiny, nebylo by lze nic vytýkati.

JEUDY-ROBOUR

Guillotina mne nezlekala. Ale lekalo mne ticho. Celý svůj život nepoznal jsem ticha. Kolem mne byl vždy hluk ..... vytrvalý, neústupný hluk. Vždy bylo nutno mluviti a vždy bylo nutno něčemu se vysmáti. Proč? Bylo to prostě nutno! Bonmot, epigram, madrigal ..... Ohlušiti se; stůj co stůj — ohlušiti. Ticha nikdy nebylo. Nyní ..... dnes v noci, markýzo .... dnes v noci zakusil jsem toho ticha. Chápete, markýzo, co znamená ticho? Ticho znamená soud, ticho znamená odsouzení.

MARKÝZA
(zchvěje se)

De GRESSET

Jste bledá, markýzo!

MARKÝZA

Není to nic.

De GRESSET

Zneklidnil jste markýzu.

JEUDY-ROBOUR

Já?

KOMTESSA

To není to, Gressete, to není to.

De GRESSET

Hodina, kdy se volá. Je to ta hodina?

KOMTESSA

Ani ta hodina, Gressete! Vidíte dobře, ale chápete špatně.

JEUDY-ROBOUR

Psal jsem to psaní . . . . pod dojmem toho ticha, kdy se mi zdálo . . . . . že jsem nebyl nikdy v životě sebou samým. Byl jsem grimassa . . . . mechanismus . . . . Psal jsem ten dopis; najdete-li tam něco, co by mluvilo pro mne, nepřecházejte těch slov; byla to jediná chvíle, kdy *Jeudy-Robour* byl *Jeudy-Robourem.*

MARKÝZA

Ale dopis . . . . . .

De GRESSET

Markýzo! . . . .

MARKÝZA

Ano . . . . . ano . . . . . . Pravil jste, *Jeudy-Roboure?*

JEUDY-ROBOUR

Miloval jsem ženy pro jejich krásu, pro jejich hrdost. Vás, markýzo, miluji pro vaši bázeň a bojím se, markýzo, pro moji lásku.

MARKÝZA

Lásku! Nemluvte nyní o lásce, přivolává to smrt.

KOMTESSA

Tiše, má drahá. Hodina udeřila. Pro koho? Žalářník přijde; slíbil mi to. Je to dobrý muž a neopovrhne zlatem, třeba aristokratickým, assignáty platí tak málo. Opřete se o mne, markýzo. Zdá se, že jste velmi slabá. Zlepším svůj aforismus: povinnost těch, kdo nejsou šťastni, je těšiti šťastné.

(Hluk na chodbě roste; vstupuje žalářník)

ŽALÁŘNÍK

Občane *Gressete* . . . Občanko *Desmarouxová,* máte dnes svůj proces.

MARKÝZA

Oh!

JEUDY-ROBOUR

Markýza!

ŽALÁŘNÍK

Doufejte ještě, občanko, revoluční tribunál není ještě Guillotina.

JEUDY-ROBOUR

Je to pouze stupeň k ní.

De GRESSET

Klid markýzo, klid: sečkejte s tím posledním: nasycená bestie pouští mnohdy svou oběť . . . je-li tak krásná. Co se mne týká, učiním svou povinnost; umru za věc, v kterou nevěřím. Ať žije *Ludvík XVII.!*

ŽALÁŘNÍK

Opatrně, občane *Gressete* . . . . jsou zde . . .

De GRESSET

Zvu se de *Gresset*, příteli, před guillotinou de *Gresset.*

MARKÝZA

(stála, upírajíc zrak k *Jeudy-Robourovi* a neposlouchajíc. Nyní s výkřikem, v němž splývá láska s hrůzou)

Jeudy-Roboure!

JEUDY-ROBOUR

(uchvátí ji v náruč a políbí ji)

De GRESSET

(dojem rány překonává nadlidským napětím: hrdost jeho pózy je neporušena)

Oh! oh!

KOMTESSA

(s posměchem i soucitem)

Hledal jste, zdá se, na nepravém místě. Hledáme vždycky tak.

(Dvéře se otevrou; vojáci čekají na prahu)

MARKÝZA

(vyvine se z náručí *Jeudy-Robourova)*

S bohem!

JEUDY-ROBOUR

(zachvěje se. Škubne to jeho rukou, jako by někoho chtěl raniti; pak ruka klesne bezmocně)

S bohem:

De GRESSET

Nebyl jsem k ničemu, zdá se . . . Nebyl jsem opravdu k ničemu. Revoluce přišla včas. (ukloní se) Madame! Vicomte!

OPONA

Hry českého jeviště

2.

Viktor Dyk

REVOLUČNÍ TRILOGIE

II. vydání

Rediguje J. O. Novotný

Obálka od V. H. Brunnera

Vydalo

ve čtvrtém roce

Samostatnosti české

1 9 2 1

Moderní knihkupectví a nakladatelství

E. K. ROSENDORF

Praha II., Žitná 9.

V říjnu tohoto roku počneme vydávati za redakce J. O. Novotného a v úpravě V. H. Brunnera sbírku beletrie české i cizí, hlavně slovanské, s názvem

VLTAVA

jejíž první svazek bude obsahovati prózu Viktora Dyka „Tichý dům".

Upozorňujíce na ni již nyní, považujeme za nutné objasniti svůj program. Tato knihovna nebude nám ani prostředkem k uspokojení osobní ješitnosti, nebude také ani novým zbytečnym rozmnožením denně vznikajících edicí o názvech stále bizarnějších. Zakládáme ji, abychom v ní sjednotili všechny literární pracovníky, kteří bez ohledu k efemerním heslům usilují o díla umělecky kladná a krásná, a vytvořili tak vzornou bibliotéku, jež by byla spolehlivým ukazovatelem snah domácích i cizích. Budeme pracovati vší silou o to, aby tyto knihy nebyly pouze mrtvou ozdobou výkladních skříní nebo majetkem několika jedinců, nýbrž, aby pronikly do nejširších vrstev národa a staly se společným jměním všech.

Pro další svazky jsou přichystány práce Viktora Dyka (uvádíme prozatím velkolepý cyklus básní „Válečná trilogie"), novely Rudolfa Medka, prózy Miroslava Rutta, Karla Scheinpfluga, Jaromíra Johna, Růženy Jesenské, Felixe Tévera, A. M. Tilschové a j.